

insan Hakları için
Doktorlar

Ağustos 2016

Türkiye'nin
Güneydoğusu: Kuşatma
Altında Sağlık Hizmeti

PHR

Physicians for
Human Rights

Kapak: Türkiye'nin güneydoğusunda bulunan Cizre ilçesinde 14 Aralık 2015 ile 2 Mart 2016 tarihleri arasında 79 günlük sokağa çıkma yasağı sırasında çatışmalarda hasar gören bir hastane.

İnsan Hakları için Doktorlar (PHR) Hakkında

İnsan Hakları için Doktorlar (PHR) 30 yıldır kitlesel zulümlere ve ağır insan hakları ihlallerine dikkat çekmek ve bunları belgelemek için bilim ve tıbbi kullanmaktadır. PHR sağlık çalışanlarının uzmanlaşmış becerileri, etik sorumlulukları ve muteber sesleri ile insan hakları ihlallerini durdurma konusunda benzersiz bir konuma sahip oldukları düşüncesi ile kurulan küresel bir örgüttür.

PHR'nin araştırmaları ve uzmanlığı; zulüm gören sağlık çalışanları ve saldırı altındaki sağlık tesisleri için savunuculuk, işkencenin önlenmesi, kitlesel zulümlerin belgelenmesi ve insan haklarını ihlal edenlerin yaptıklarından sorumlu tutulması için kullanılmaktadır.

Teşekkür

Bu rapor, İnsan Hakları için Doktorlar'da (PHR) araştırmacı olan Christine Mehta ve PHR'nin adli tıp uzmanı danışmanı olan tıp doktoru Önder Özkalıpçı tarafından Türkiye'de yapılan 2 haftalık bir araştırmaya (25 Nisan - 10 Mayıs, 2016) dayanmaktadır. Rapor, Christine Mehta ve Önder Özkalıpçı tarafından yazılmış ve aralarında Program Direktörü Widney Brown, İletişim Direktörü DeDe Dunevant, Tıp Direktörü Vincent Iacopino (MD, PhD), İcra Direktörü Donna McKay ve Kıdemli Araştırmacı Marianne Mollmann'ın da bulunduğu PHR yöneticileri ve çalışanlarının değerlendirmelerinden yararlanmıştı. İçerik ve Pazarlama Yöneticisi Claudia Rader (MS) raporun düzeltmelerini yapmış ve raporu yayına hazırlamıştır.

Rapor, ayrıca, PHR Kurul Üyesi ve tıp danışmanı, Michigan Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde iç hastalıkları ile sağlık davranışı ve sağlık eğitimi profesörü ve Michigan Üniversitesi Tıp Fakültesi 'Global REACH' programı yardımcı direktörü Michele Heisler (MD, MPA) tarafından dışardan incelemeye tabi tutulmuştur.

PHR, deneyimlerini kendileri ile paylaşan aktivistler, hukukçular, aileler ve sağlık çalışanlarının yanı sıra yaşamlarını siyasi, dini ya da etnik kimliklerinden bağımsız olarak Türkiye'de yaşayan herkesin refahına adanmış sivil toplum örgütü çalışanlarına büyük teşekkür borçludur.

Bu raporun araştırma protokolü PHR'nin Etik İnceleme Kurulu tarafından onaylanmıştır.

İçindekiler

2	Kısaltmalar
3	Yönetici Özeti
8	Metodoloji
9	Zorluklar ve Sınırlılıklar
9	Arka plan
10	Türkiye'nin Güneydoğusunda Uzun Süren Sokağa Çıkma Yasakları
11	Kürtler: Devletsiz bir Etnik Azınlık
12	Güneydoğu Türkiye'de Sağlık Hizmetlerine Erişim konusunda Bulgular
12	Hastane ve Sağlık Merkezlerinin Askerlerce İşgali
13	Sağlık Tesislerinin Korunamaması
14	Sağlık Tesislerine Yapılan Saldırıları
15	Ambulans ve Acil Sağlık Hizmetlerine Erişimin Engellenmesi
17	Cizre Bodrumları
19	Sağlık Çalışanlarına Saldırıları
21	Sağlık Çalışanlarına Açılan Davalar
23	Sokağa Çıkma Yasaklarının Sağlık Hizmetlerine Erişim Üzerinde Etkisi
25	Tedavi Hizmeti Sunmama ve Diğer ihlaller hakkında Soruşturma Yapılmaması
27	Türkiye'nin Hukuki Yükümlülükleri
27	Tıbbi Tarafsızlık ve Sağlık Hakkı
28	Etkili Çözüm Hakkı
29	Sonuç
31	Tavsiyeler
33	Son Notlar

Kısaltmalar

AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
ASM	Aile Sağlığı Merkezi
HDP	Halkların Demokratik Partisi
KESK	Kamu Emekçileri Sendikası Konfederasyonu
PKK	Kürdistan İşçi Partisi
SES	Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası
TAK	Kürdistan Özgürlük Şahinleri
TCK	Türk Ceza Kanunu
TİHV	Türkiye İnsan Hakları Vakfı
TMK	Terörle Mücadele Kanunu
TSM	Toplum Sağlığı Merkezi
TTB	Türk Tabipleri Birliği
YDG-H	Yurtsever Devrimci Gençlik Hareketi

Yönetici Özeti

Mayıs 2016'da, insan hakları için Doktorlar (PHR) daha çok Kürt nüfusa karşı gerçekleştirildiği iddia edilen insan hakları ihlallerini araştırmak üzere Türkiye'nin güneydoğusuna bir araştırmacı ekibi göndermiştir. Bu araştırma aşağıdaki raporun temelini oluşturmaktadır. Raporun tamamlanmasına yakın 15 Temmuz 2016'da Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesindeki küçük bir grup Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ı ve hükümetini devirme girişiminde bulunmuştur. Bu başarısız askeri girişim ülke içindeki insan hakları koşullarını sert biçimde değiştirmiştir.

Başarısız darbe girişiminin hemen ardından, Cumhurbaşkanı Erdoğan ve hükümeti tarafından ilan edilen üç aylık ülke çapında olağanüstü hal, birçok açıdan, Temmuz 2015'ten bu yana ülkede Kürt nüfusun yoğun olarak yaşadığı güneydoğu bölgesini aralıklı olarak kuşatma altına alan fiili olağanüstü halin genişletilmesidir ve hükümetin Kürtlere karşı uyguladıkları taktiklere karşı her tür eleştiriyi susturmaktadır. Bu taktikler arasında yaygın biçimde kentlerin tamamen mahsur bırakıldığı gün boyu süren ve yüzlerce sivilin ölümü ile sonuçlanan sokağa çıkma yasakları bulunmaktadır.

Bu rapor geçtiğimiz yıl içinde Türk güvenlik güçleri tarafından işlenen yaygın ve ağır insan hakları ihlallerini ayrıntıları ile ortaya koymaktadır. Türk hükümetinin Kürt muhalefetine tepkisi, uluslararası insan hakları normlarına uymamaktadır ve ülkenin geri kalanındaki karşıt siyasi görüşe sahip kişiler için bir uyarı niteliğindedir. Olağanüstü hal kapsamında, Türkiye, siyasi görüş ayrılıklarını ortadan kaldırmak ve her türlü eleştiriyi susturmak için insan hakları sorumluluklarını açıkça terk etmektedir.

Olağanüstü halin ilan edilmesine ek olarak, başarısız darbe girişimini izleyen haftalarda Cumhurbaşkanı Erdoğan, Milli Eğitim Bakanlığı'ndan Başbakanlık Ofisi'ne kadar hükümetin her düzeyinden yaklaşık 60.000 kişiyi görevlerinden almıştır. Aralarında ordunun üst düzey komuta kademesinin üçte birinin de bulunduğu binlerce askeri personel tutuklanmış ve darbe girişimi ile bağlantılarından şüphelenilen yaklaşık 3000 hakim bir gecede görevden alınması ile yargı durma noktasına gelmiştir. Türkiye'de hukukun üstünlüğü kalmamıştır ve Cumhurbaşkanı Erdoğan liderliğinde yetkililer insan hakları normlarını cezasızlık yolu ile tanımamaktadır. ifade özgürlüğü hakkında çok çeşitli kısıtlamalara ek olarak yaklaşık 10.000 kişinin muhtemelen keyfi biçimde tutuklanmaları ve gözaltında kötü muamele gördüklerine dair bildirimler ciddi endişe uyandırmaktadır.

Bunların Türkiye'de ve özellikle de güneydoğuda yaşayan insanlar için sonuçları yıkıcı boyuttadır.

10 Eylül 2015'te Kürt yanlısı Halkların Demokratik Partisi üyeleri, Türk güvenlik güçleri tarafından giriş-çıkışa kapatılan ve yoğun bir Kürt nüfusu bulunan Cizre ilçesine girmeye çalışırken polislerle tartışma halinde.

Fotoğraf: İlyas Akengin/AFP/Getty Images

Temmuz 2015 tarihinden bu yana, Türk makamları, hayati tehlike içeren yaralanmalar ya da hastalıklar için acil tıbbi tedavi dahil sağlık hizmetlerine erişimi engelleyen, kentlerin bütününde su, gıda ve elektrik kesintilerine neden olan ve binlerce ölümlle sonuçlanan sokağa çıkma yasakları olarak bilinen ardışık 24 saatlik kuşatmalar uygulayarak Türkiye'nin güneydoğusundaki nüfusa karşı bir kampanya başlatmış

Başarısız darbe öncesinde de, hükümet, güneydoğuda Kürt gençlerin silahlı başkaldırısını bastırmak üzere hükümet tarafından sert askeri taktiklerin kullanılmasını eleştiren tüm birey ya da örgütleri cezalandırıyordu. Eğitim, adalet ve güvenlik alanlarında büyük çaplı darbe sonrası temizlik, aralarında insan hakları savunucuları ve gazetecilerin de bulunduğu görüş ayrılıklarını seslendiren kişilerin durmak bilmeyen bir zulme uğraması ile birlikte, başta Kürtler olmak üzere genel olarak Türkiye'de yaşayanlar için yıkıcı olmaktadır.

Kürtler için, artık gazetecilerin ya da insan hakları aktivistlerinin Kürt nüfusun uğradığı zulümlerle eşitlik ve adalet taleplerini belgeleyebilecekleri alan kalmamıştır. Son 30 yıl zarfında Kürtleri büyük ölçüde yüzüstü bırakmış olan adalet sisteminin bağımsızlığından eser kalmamıştır ve bu raporda anlatılan ihlallerin tazmini ya da adalete erişim konusunda ciddi endişeye neden olmaktadır. Genel olarak Türkiye halkı için mesaj açıktır: Hükümetin herhangi bir biçimde eleştirilmesi hoş görülmecektir.

Cumhurbaşkanı Erdoğan, darbenin demokrasi ve hukukun üstünlüğüne karşı bir saldırı olduğunu tekrar tekrar belirtmiştir. Şimdi, olağanüstü hal döneminde de, Türkiye'de yaşayan herkesin haklarını koruyan uluslararası hukuk standartlarını savunmak için Türkiye'nin yükümlülüklerine uyma konusundaki taahhüdünü göstermesi büyük önem taşımaktadır.

Temmuz 2015 tarihinden bu yana, Türk makamları, hayati tehlike içeren yaralanmalar ya da hastalıklar için acil tıbbi tedavi dahil sağlık hizmetlerine erişimi engelleyen, kentlerin bütününde su, gıda ve elektrik kesintilerine neden olan ve binlerce ölümlle sonuçlanan sokağa çıkma yasakları olarak bilinen ardışık 24 saatlik kuşatmalar uygulayarak Türkiye'nin güneydoğusundaki nüfusa karşı bir kampanya başlatmış durumdadır.

Devlet medyası ve yetkilileri, güneydoğudaki sivil yerleşimlerde düzinelerce kez sokağa çıkma yasağı uygulanması ile çakışan bir dönem olan 24 Temmuz 2015 ve 23 Mayıs 2016 tarihleri arasında hükümet güçleri ve Kürt savaşıçılar arasındaki çatışmalarla bağlantılı olarak en az 7561 ölüm bildirmiştir.¹ Devlet rakamları, askeri hareketin ve sokağa çıkma yasaklarının doğrudan ya da dolaylı bir sonucu olarak ortaya çıkan sivil ölümlere dair tahminleri içermemektedir. Bu rakamlara ek olarak, bir sivil toplum örgütü olan Türkiye İnsan Hakları Vakfı, 16 Ağustos 2015 ve 20 Nisan 2016 tarihleri arasında 72'si çocuk 338 bölge sakininin ölümü hakkında yapılan bildirimleri bağımsız olarak belgelemiştir.²

Genel sokağa çıkma yasakları, durumdan etkilenen yerlerdeki Kürt nüfusu için sağlık hizmetlerine erişimi ciddi ölçüde olumsuz yönde etkilemiş ve Türk makamlarınca gerçekleştirilen insan hakları ihlallerinin önünü açmıştır. Uluslararası insan hakları hukuku, Türkiye'nin de taraf olduğu Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi uyarınca "...Devletler, ulusun yaşamını tehdit eden olağanüstü bir durumun meydana gelmesi halinde ... yükümlülüklerinden azaltma yapan tedbirleri alabilirler" demektedir. Ancak Sözleşme, bu tedbirlerin tehdidin boyutlarının gerektirdiği ölçüde olması gerektiğini ve hiçbir biçimde yaşam hakkı, işkence yasağı ve hukuk önünde eşitlik hakkını ihlal edemeyeceğini de koşul olarak ortaya koymaktadır.³ Ayrıca, olağanüstü hal ya da ülkenin bağımsızlığına tehdit bulunan dönemlerde dahi, sokağa çıkma yasakları uluslararası insancıl hukuk tarafından kesin bir biçimde yasaklanan bir uygulama olarak değerlendirilmektedir; çünkü toplu cezalandırma hükümetler tarafından muhalefet ya da devlete karşı bir saldırı olarak nitelenen diğer eylemlere karşı bir topluluğun tamamını cezalandırmak üzere kullanılan bir araçtır.⁴ Türk makamlarınca uygulamaya konulan sınırsız sokağa çıkma yasakları, terörle mücadele operasyonlarının yürütülmesi dahil, olağanüstü hallerde geçerli uluslararası standartlara uymamaktadır.⁵

Mart 2016'da Diyarbakırlılar kentin Sur ilçesinde uygulanan sokağa çıkma yasaklarını protesto ederken.

Fotoğraf: İlyas Akengin/AFP/Getty Images

Güneydoğu bölgesinde 11 ay süren sokağa çıkma yasakları sırasında, Türk güvenlik güçleri devlet hastanelerini askeri amaçlarla kullanarak, ambulansların serbest hareket etmelerini engelleyerek ve sağlık çalışanlarını yaralılarla hastalara tedavi uygulamaları nedeniyle cezalandırarak, kasıtlı ve yasadışı olarak, sağlık hizmetlerini engellemiştir. Güvenlik güçlerinin sağlık çalışanlarının insancıl çalışma yapan kişiler olarak statülerine ve tarafsızlıklarına saygı göstermemesi nedeniyle bu kişilerin bazıları ateş altında kalmıştır. Yaralanmış olan aile üyelerini güvenli bir yere taşımaya çalışan bölge sakinleri vurulmuş ve bazıları öldürülmüştür.⁶

Bu olaylardan birinde, Güneydoğu bölgesinde bulunan Cizre ilçesinde Ocak ve Şubat 2017 tarihleri arasında 100'den fazla kişi sağlık hizmetine erişimleri olmaksızın üç ayrı bodrumda haftalarca mahsur kalmıştır. Türk makamları, 14 Aralık 2015 ve 2 Mart 2016 tarihleri arasında toplam 79 gün boyunca tüm kentte tüm gün sokağa çıkma yasağı uygulamıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin mahsur kalanlara tıbbi bakım sağlanması yönündeki tedbir kararlarına rağmen Türk makamları Mahkeme'yi dikkate almayarak bodrumlarda mahsur kalan herkesin ölümüne yol açmıştır. Türk makamları, ayrıca, 2 Mart tarihinde sokağa çıkma yasağının sona ermesinin ardından bodrumlarda mahsur kalan kişilerin ölümlerini ve kaybedilmelerini soruşturmayı reddetmiştir. Aslında, Türk makamları, sokağa çıkma yasağının sona ermesinin hemen ardından bodrumların üstündeki binaları buldozerler ile yıkarak iddia edilen suçların delillerini etkin biçimde imha etmiştir.

Güneydoğu bölgesindeki hastanelerin acil servislerinde görevli sağlık çalışanları, sokağa çıkma yasakları sırasında, güvenlik güçlerinin hastaneleri yatakhane ve ofis olarak kullanarak ve sağlık çalışanlarının görevli oldukları hastane ya da sağlık merkezlerinin belirli bölümlerine girmesini engelleyerek uluslararası hukuka aykırı olarak hastaneleri etkin biçimde askeri amaçlar için kullandıklarını doğrulamaktadır.⁷

Gerek Türk güvenlik güçleri ve gerekse muhalif gruplar abluka ve kontrol noktaları kullanarak hasta nakil araçlarını engellemiş, acil servis ambulanslarına yeterli koruma sağlamamış ve acil müdahale araçlarının hedef alınmasının önüne geçmemiştir.

Cizre’de 2 Mart 2016 tarihinde hükümet güçleri ve Kürt savaşçılar arasında geçen ağır çatışmanın ardından yıkılmış evlerinin önünde oturan bölge sakinleri.

Fotoğraf: Yasin Akgül/AFP/Getty Images

Yaralı ve hastalara yardım eden sağlık çalışanlarına uluslararası hukuk kapsamında özel korumalar sağlanmaktadır. Türk güvenlik güçleri Temmuz 2015 ve Haziran 2016 tarihleri arasında Türkiye’nin güneydoğusunda bu korumaları rutin olarak ihlal etmiştir. PHR, silahlı mücadele taraflarının savaşçılarla savaşı olmayanlar arasında ayırım yapmadığını ve bunun sonucunda savaşçı olmayanların her iki tarafça da hedef alındığını belirterek, acil servis çalışanlarına karşı ayırım gözetmeksizin saldırıda bulunduğunu belgelemiştir.

Temmuz 2015’ten bu yana çok sayıda sağlık çalışanı “terör propagandası yapma” ve “yasadışı örgüt üyesi olma” suçları ile isnat edilmiştir.⁸ Haklarında dava açılmayanlar, güneydoğuda barış talebinde bulunma, medyaya barış gereği hakkında açıklamalar yapma ve, bazen de, sokağa çıkma yasağı bulunan yerlerde silahlı muhalif grup üyesi olduğu iddia edilen kişilere tıbbi tedavi hizmeti sunma gerekçeleri ile Sağlık Bakanlığı tarafından idari soruşturmalara tabi tutulmaktadır. Bu gruplar arasında; 2014 yılında kurulan bir gençlik milis grubu olan Yurtsever Devrimci Gençlik Hareketi (YDG-H) ve 1984 yılından bu yana Türkiye’nin Kürt nüfusu için daha fazla siyasi özerklik elde etme amacıyla Türk devleti ile savaşan silahlı bir grup olan Kürdistan İşçi Partisi (PKK) yer almaktadır.

Uzun süren huzursuzluk ve devamlı sokağa çıkma yasakları döneminde sağlık sisteminin kapatılması, tedavi edilmeyen yaralanmalar ve hastalıkların sonuçlarının ağırlaşmasına ve ölümlere neden olarak insanların sağlık hizmetlerine erişimi üzerinde tahmin edilebileceği üzere yıkıcı etkilere yol açmış ve bölgenin sağlık altyapısı ve kaynaklarını zayıflatmıştır. Ayrıca etkili olarak soruşturulmamış olan ciddi insan hakları ihlallerinin de üzerlerinin kapatılabilmesine olanak tanımıştır. Aslında, insan hakları grupları Türkiye’nin güneydoğusunda sivillere karşı insan hakları ihlalleri konusunda kontrolden çıkmış bir cezasızlık olduğunu bildirmektedir. Bu ihlaller arasında, ister Türk güvenlik güçleri ister silahlı gruplar (PKK ve YDG-H) kaynaklı olsun, ölümlerle ilgili etkin soruşturma yapılmaması da yer almaktadır. Aile üyeleri ve avukatları, PHR’ye yerel savcıların kanunsuz adam öldürme bildirimleri üzerine soruşturma başlatılmasını sürekli olarak reddettiklerini anlatmıştır.

insan Hakları için Doktorlar, Türk Hükümetinin bir an önce aşağıdaki konularda harekete geçmesini tavsiye etmektedir:

- Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 4. Maddesini ihlal eden sınırsız sokağa çıkma yasaklarının sona erdirilmesi, polis dahil güvenlik güçlerinin devlet hastaneleri ve diğer sağlık tesislerinden çekilmesi ve sağlık tesislerinin sağlık hizmetleri dışında herhangi bir amaçla kullanılmasına son verilmesini içerecek şekilde sağlık hizmetine erişimin önündeki tüm engellerin kaldırılması.
- Sokağa çıkma yasağı ve faal operasyon kapsamındaki yerlerde acil tıbbi yardım çağrılarında zamanında yanıt verebilmeleri için acil servis çalışanlarına yeterli güvenlik ve kaynak sağlanması.
- Uluslararası hukuk, tıp etiği ve Türk iç hukuku (Türk Ceza Kanunu, Madde 97 ve 98) uyarınca sağlık çalışanlarının, ayırım gözetmeksizin ve eylemleri nedeniyle misilleme yapmaksızın, tedavi isteyen tüm bireylere acil tıbbi yardım hizmeti sunmalarına izin verilmesi.
- Hukuka uygun olarak ifade özgürlüklerini kullanan kişilere karşı dava açılmasına son verilmesi.
- Tıp etiğine uymaları ve ayırım gözetmeksizin tedavi hizmeti vermeleri nedeniyle sağlık çalışanlarına karşı dava açılmasına son verilmesi.
- Her türlü insan hakları ihlali iddialarının bağımsız, tarafsız ve zamanında soruşturulmasının ve delillerin şahsi cezai sorumluluk bulunduğunu ispat etmesi halinde failin uluslararası adil yargılanma standartlarına uygun bir mahkemede kovuşturulmasının sağlanması.
- Güvenlik güçlerinin uluslararası normlara uymalarını sağlamak üzere uluslararası gözlemcilerin güneydoğuya erişimlerine izin verilmesi – bu tedbir özellikle darbe girişimi ve ardından uygulanan olağanüstü hal ile birlikte çok daha acil bir hale gelmiştir.

*3 şubat 2016 tarihinde Diyarbakır'ın sokağa çıkma yasağı uygulanan Sur ilçesindeki bir polis barikatının yanında insanlar.
Fotoğraf: ilyas Akengin/AFP/Getty Images*

Metodoloji

Bu rapordaki bulgular, 25 Nisan ve 10 Mayıs 2016 tarihleri arasında İstanbul, Ankara, ve aralarında Diyarbakır, Mardin ve Midyat'ın da bulunduğu Türkiye'nin güneydoğusundaki çeşitli kentlerde yapılan iki haftalık bir araştırmaya dayanmaktadır. İki kişiden oluşan İnsan Hakları için Doktorlar (PHR) araştırma ekibi, insan hakları ve uluslararası insancıl hukuk ihlallerine dair tanıklıklar ve belgeleri içeren bağımsız deliller toplamıştır. Araştırmacılar, Temmuz 2015 sonrasında Kürdistan İşçi Partisi (PKK) ve Türkiye Cumhuriyeti hükümeti arasındaki ateşkesin sona ermesinin ardından güneydoğuda uygulanan sokağa çıkma yasakları sırasında tıbbi tarafsızlık ilkesi yani karışıklık ya da çatışma dönemlerinde sağlık hizmetlerine müdahale edilmemesi ilkesi ihlallerine yoğunlaşmıştır.

PHR heyeti, aralarında İstanbul'daki Adli Tıp Kurumu Başkanlığı ve Ankara'daki Adalet Bakanlığı ve Kamu Denetçiliği Kurumu temsilcilerinin de bulunduğu devlet yetkilileri ile görüşmek üzere İstanbul ve Ankara'yı ziyaret etmiştir. PHR, ayrıca, Diyarbakır'da Sur ve Bağlar ilçelerinin belediye başkanlarını ve Sağlık Bakanlığı'na bağlı Adli Tıp Şubesi müdürünü ziyaret etmiştir. PHR, Diyarbakır ve Şırnak valileri dahil İçişleri Bakanlığı, Savunma Bakanlığı ile Sağlık Bakanlığı'nın Ankara, Diyarbakır ve Cizre'deki çeşitli birimleri ile toplantı yapmak istemiş ancak resmi talepleri yanıtsız bırakılmıştır. PHR ayrıca araştırmanın tamamlanmasının ardından PHR'nin bulguları ile ilgili olarak Türk makamlarından açıklama yapılması talebinde bulunan mektuplar göndermiştir. Ancak bu talepler de yanıtsız kalmıştır.

PHR uzmanları, Ankara, İstanbul, Diyarbakır, Cizre, Mardin, Silopi, Şırnak ve Nusaybin'de aralarında Türkiye İnsan Hakları Vakfı, İnsan Hakları Derneği (Ankara, Diyarbakır ve Cizre), Diyarbakır barosu, Türk Tabipleri Birliği (İstanbul, Ankara ve Diyarbakır), SES Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası (Ankara, Diyarbakır ve Cizre), Mezopotamya Hukukçular Derneği, Mazlumder (İnsan Hakları ve Mazlumlar için Dayanışma Derneği), Türk Kızılayı, Rojava Derneği ve Gündem Çocuk Derneği'nin bulunduğu çeşitli sivil toplum grupları ile bir araya gelmiştir. PHR araştırmacıları, bu örgütlerin bazılarında derlenen ikincil ve birincil kaynakların yanı sıra insan hakları ihlallerinin mağdurları ve aileleri adına örgütlerin avukatları tarafından hazırlanan hukuki belgeleri incelemiştir. PHR Türk güvenlik güçleri tarafından gerçekleştirildiği iddia edilen ihlallerin mağdurlarının 20 akrabası ile görüşmüştür. Bu kadın ve erkek akrabalar arasında mağdurların anneleri, babaları, kız kardeşleri ve erkek kardeşleri yer almaktadır. Bunlara ek olarak, PHR, sokağa çıkma yasağı sırasında sağlık hizmetlerinin engellenmesi ve devletin tüm hastaları siyasi bağlılıklarını dikkate almaksızın tarafsız olarak tedavi etme görevlerini yerine getirdikleri için sağlık çalışanları hakkında hukuki işlem başlatmış olması benzeri konularda çeşitli güneydoğu kentlerinde görevli 33 sağlık çalışanı ile tıbbi tarafsızlığın ihlali hakkında görüşme yapmıştır. Ekip, İstanbul'da çalışan ikisi pratisyen, üçü adli tıp uzmanı olan beş doktor; Ankara'da çalışan çoğu pratisyen on doktor; Diyarbakır'da çeşitli hastanelerde çalışan bir acil doktoru, altı pratisyen, iki onkoloji uzmanı ve bir hemşire; Cizre'de çalışan iki pratisyen doktor ve bir diş hekimi; Mardin'de çalışan dört pratisyen doktor; Şırnak'ta bir sağlık ocağında çalışan bir pratisyen doktor ve İzmir'de bir pediatrik ortopedi uzmanı doktor ile görüşmüştür.

Görüşmeler, Türkçe ve Kürtçe dillerinde, Türkçe, Kürtçe ve İngilizce konuşan tercümanlar yardımı ile yürütülmüştür. Araştırma sırasında görüşme yapılan kişilerin isimleri, güvenlik ve gizlilik nedeni ile saklı tutulmuştur. Bunun tek istisnası, aile üyesi ya da sağlık çalışanının isminin özellikle raporda geçmesi talebinde bulunması olmuştur ve PHR bu durumlarda söz konusu kişi ya da aile için kabul edilebilir düzeyde riskin ne olduğuna dair bir değerlendirme yapmıştır.

Tüm görüşmelerde, PHR ekibi; PHR, araştırmanın amacı ve araştırmaya katılımın ortaya çıkaracağı muhtemel fayda ve risklerin ayrıntılı olarak açıklanmasının ardından görüşülen her kişiden aydınlatılmış sözlü onam almıştır.

Görüşmeler, PHR çalışanı tıp ve hukuk uzmanları tarafından geliştirilmiş ve PHR'nin araştırma ve soruşturmalar sırasında görüşme yaptığı bireysel tanıkların korunmasını sağlamak üzere 1996 yılında kurulmuş bir organ olan PHR Etik İnceleme Kurulu (Ethics Review Board, ERB) tarafından onaylanmış yarı yapılandırılmış görüşme araçları kullanılarak yapılmıştır. PHR'nin geliştirdiği ERB yönetmelikleri, akademik Kurumsal İnceleme Kurulları (Institutional Review Boards) tarafından uygulanan federal düzenlemelere (Title 45 CRF Part 46) dayanmaktadır. PHR'nin insanları konu olan tüm araştırma ve soruşturmaları, ERB onayı almak zorundadır ve 2000 yılında gözden geçirilmiş Helsinki Bildirgesi'ne uygun yürütülmektedir.

Zorluklar ve Sınırlılıklar

Devam eden güvenlik operasyonları ve silahlı gruplarla güvenlik güçleri arasındaki çatışmalar nedeni ile, sokağa çıkma yasağı ilan edilen kentlere ve yerleşim yerlerine erişim Türk makamlarınca kesin bir şekilde yasaklanmıştı. Yakın zamanda sokağa çıkma yasağı ilan edilen yerlere erişim de katı kısıtlamalara tabi idi; bu durum, ihlallerin bağımsız olarak belgelenmesini sıkıntıya sokmakta ve insan hakları ile tıbbi tarafsızlık ihlallerinin gerçek boyutlarının anlaşılmasını güçleştirmekteydi. Yerelde çeşitli yetkililerden alınan randevular ve Dış İşleri Bakanlığı tarafından uluslararası gözlemcilerin engellenmeden çalışabileceğine dair verilen sözlere rağmen, PHR ekibinin 3 Mayıs 2016 tarihinde polis tarafından tutulan bir kontrol noktasından Şırnak ilinin Cizre ilçesine geçişine izin verilmedi. Bilgi ve delillere ulaşma konusundaki bu engeller nedeni ile raporun kapsamı sınırlamalara tabi tutulmuştur. Ancak toplanan veriler, bu raporun kapsamında ele alınan ihlaller hakkında bilgiye dayalı tavsiyelerde bulunmak için sağlam bir temel oluşturmaktadır.

Arka plan

Haftalarca hatta bazen aylarca süren 24 saatlik sokağa çıkma yasaklarının uygulanması ve bunların ölümcül sonuçları Türk makamları, Kürdistan İşçi Partisi (PKK) ve PKK ile bağlantılı gençlik milisleri arasındaki çatışmanın en son tezahürüdür. Yıllar içinde şiddeti değişen çatışma, 1984 yılında bu yana ülkenin Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı güneydoğusunun temel özelliği haline gelmiştir. PKK, 1977 yılında kurulmuştur ve yıllar içinde Türkiye içindeki önemli miktarda Kürt azınlık nüfusunun kendi kaderini tayin etmesi ve kültürel bağımsızlığını talep için şiddet içerikli yöntemler kullanmaya başlamıştır. 1985 ve 2016 yılları arasında çatışma 30.000'i aşkın insanın yaşamına mal olmuştur.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın siyasi yükselişi başlangıçta Türkiye'deki Kürt azınlık için olumlu görünmüştür. Erdoğan 2003 yılında başbakan olduktan sonra, okullarda Kürtçenin kullanılması ve

Kürtlerin kültürel bayramlarının kutlanması dahil, Kürt kimliğinin ifade edilmesini yasaklayan kanunları yürürlükten kaldırmak üzere adımlar attı. 2013 yılında, Erdoğan, PKK ile tarihi önem taşıyan bir ateşkesin yapılmasını sağladı. Aynı zamanda 1999 yılından bu yana hapiste tutulan PKK kurucusu ve ideolojik lideri Abdullah Öcalan'ın cezaevinde ziyaret edilmesine izin vermeye başladı. Liderliği için Kürtlerin desteğini alması Erdoğan'ın 2014 yılında cumhurbaşkanı olarak seçilmesine katkıda bulundu. Şubat 2015'te, Erdoğan'ın hükümeti, PKK'nin silah bırakması ve Kürt bölgelerine daha fazla özerklik verilmesi benzeri tedbirler dahil, artık düşük düzeyli olan çatışmaların barışçıl biçimde sonlandırılması için 10 maddelik bir planın hazırlandığını açıkladı.

Güneydoğu Türkiye'de Kürt savaşıllara karşı yürütülen güvenlik operasyonlarını kınamak üzere 22 Aralık 2015'te Diyarbakır'da düzenlenen bir gösteri sırasında polis tazyikli su fişkırtma aracı kullanırken taş atan göstericiler.

Fotoğraf: İlyas Akengin/AFP/Getty Images

Ne var ki, yenilenen gerilim çoktan yükselmeye başlamıştı. 2014 yılında, Suriye'deki Kürtlerin ana askeri gücü olan, Halk Savunma Birlikleri (YPG)⁹, Suriye'de Kürtlerin çoğunlukta oldukları yerleri işgal etmiş olan kendine İslam Devleti (İşİD) adını veren ve DAeŞ olarak da bilinen oluşuma karşı ilerleme kaydetmiştir. Suriyeli Kürtleri İşİD'e karşı savaşlarında desteklemek isteyen Iraklı ve Türkiyeli Kürtler Erdoğan'ın savaşçıların ve konvoyların geçmesi için sınırları açmayı reddetmesi üzerine engelle karşılaştılar. Medya haberlerine göre Erdoğan, Kürt YPG'yi Türkiye açısından İşİD'e eşit bir tehdit olarak görüyordu.¹⁰ Durumu Türkiye'nin İşİD'e desteği olarak algılayan Türkiye'deki Kürtler, ülkenin güneydoğusunda göstericilerin güvenlik güçleri ile çatışması nedeniyle ölüm ve yaralanmalarla sonuçlanan protestolar düzenledi.¹¹ Kısa süre sonrasında ise, Erdoğan PKK'yi yok etme sözü vererek barış görüşmelerindeki tutumunu tersine çevirdi.¹²

Türkiye'nin Güneydoğusunda Uzun Süren Sokağa Çıkma Yasakları

2015 yazında, Kürdistan İşçi Partisi'ne (PKK) karşı hükümetin sıkı engellemelerine karşılık olarak, gençlik milis kuvveti olan Yurtsever Devrimci Gençlik Hareketi¹³ güneydoğudaki il ve ilçeleri "özerk bölge" ilan ederek bu yerlerde barikatlar inşa etmeye başladı.¹⁴ PKK ile bağlantılı savaşçılar ayrıca, 22 Temmuz 2015 tarihinde (Türkiye ile Suriye arasındaki sınıra yakın büyük bir il olan) Şanlıurfa'da iki polis memuru dahil, Türk güvenlik güçleri mensuplarını öldürdü.¹⁵ Cumhurbaşkanı Erdoğan ayaklanmayı bastırmak için binlerce Türk askerini ve özel hareket polisini güneydoğuya göndererek karşılık verdi.¹⁶ Binlerce bölge sakini evlerini terk etti. Bölgeyi terk etmek için olanağı bulunmayanlar geride kaldı ve Türk güvenlik güçleri ile genç savaşçılar sokaklarda çatışırken çapraz ateş arasında kalma tehlikesi altında yaşadı.¹⁷

16 Ağustos 2015 tarihinde hükümet güçleri Muş'un Varto ilçesinde ilk sokağa çıkma yasağını ilan etti. Sonraki 11 ay boyunca, 22 ilçe ve yedi önemli ilde en az 65 kez sokağa çıkma yasağı uygulandı.¹⁸

Sokağa çıkma yasakları mahallelerin tamamında ve bazı durumlarda da kentlerin tamamında, her defasında birkaç gün ya da birkaç hafta süren tam gün kuşatmalar şeklindeydi. Sokağa çıkma yasakları sırasında su, gıda ve elektriğe erişim kesiliyordu ve bölge sakinleri, evlerinden ayrılmaları halinde, keskin nişancılar tarafından vurulma ya da çapraz ateş arasında kalma tehlikesi altında yaşadı.

Bölge sakinleri ve aktivistler, İnsan Hakları için Doktorlar'a sokağa çıkma yasaklarının genellikle çok az uyarı ile başladığını belirttiler. Türkiye'nin güneydoğusundaki Şırnak ilinin 100.000 nüfuslu Cizre ilçesi, 2014 ve 2015 yılları arasında Türk güvenlik güçleri ve Kürt isyancı savaşçıları arasındaki mücadeleden en kötü etkilenen yerlerden biri oldu.

Cizre'de gün boyu süren iki sokağa çıkma yasağının ilki 4 Eylül 2015'te çok az uyarı ile başlatıldı. Cizre'deki devlet hastanesinden Dr. B.K. "Sokağa çıkma yasağını anons eden hoparlörlerle sokakta dolaşıyorlardı" diye durumu açıklamıştır: "Şehir dışındaysanız, şehre asla dönemezsiniz. Sokağa çıkma yasağı sırasında etraftaysanız, oradan çıkmak çok zor oluyordu."¹⁹ Cizre'deki ikinci sokağa çıkma yasağı, 14 Aralık 2015'ten 2 Mart 2016'ya kesintisiz 70 gün sürdü.

Uluslararası insancıl hukuk toplu cezalandırmayı - devlete karşı tehdit olan dönemlerde bile - yasaklamakta ve hükümetleri su, gıda ve tıbbi bakıma erişim dahil toplulukların hayatta kalmalarını sağlayacak olanaklardan mahrum bırakmaktan men etmektedir.²⁰ Türkiye'nin de taraf olduğu Medeni ve Siyasi haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin (ICCPR) 4. Maddesine göre "... Devletler ... ulusun yaşamını tehdit eden bir durumun meydana gelmesi ... halinde ... yükümlülüklerinde azaltma yapan tedbirler alabilir", ancak söz konusu tedbirlerin tehdit ile orantılı olması gerekir ve bunlar hiçbir biçimde yaşam hakkı, işkence yasağı ve hukuk önünde eşitlik hakkını ihlal edemez. Türk makamlarınca uygulamaya konulan sınırsız sokağa çıkma yasakları terörle mücadele operasyonlarının yürütülmesi dahil olağanüstü hallerde geçerli uluslararası standartlara uymamaktadır.²¹

Haziran 2016'ya gelindiğinde, güneydoğudaki üç kentteki - Şırnak, Nusaybin ve Yüksekova (Hakkâri ili) - devam ediyordu. Bu yerleşim kentlerden gelen yerel aktivistlere göre, Nusaybin'de yaklaşık 10.000-15.000 ve Şırnak'ta 2000 (savaşçı olmayan) bölge sakininin sokağa çıkma yasakları altında yaşamaya devam etmekteydi.²²

Sokağa çıkma yasaklarının başlangıcından itibaren, yasakların uygulandığı bölge sakinleri Türk askerlerinin hasta ve yaralıların acil sağlık hizmetine erişimini engellediğini, su, gıda ve elektrik kesintilerinin hükümet emri ile meydana geldiğini ve Türk makamlarının, hükümete uluslararası insan hakları hukukuna saygı gösterme çağrısı yapan sağlık çalışanları ile insan hakları aktivistleri hakkında hukuki işlem başlattığını bildirmiştir.²³ Bu uygulamalar Mayıs 2016'da devleti eleştirenlerin maruz kaldığı tacizlerde gözle görülür artışlarla birlikte Nusaybin ve Şırnak'ta da devam etmekteydi.

Güneydoğudaki sokağa çıkma yasaklarının yasal bir temeli bulunmamaktadır. Temmuz 2015'de çatışmaların tekrar başlamasından önce, Türk makamları, 1987 ile 2002 arasında güneydoğuda faaliyet gösteren silahlı muhalif gruplara karşılık vermek üzere Olağanüstü Hal Kanunu kapsamında sıkıyönetim uygulamalarına başvurmuştur.²⁴ Temmuz 2015'ten bu yana valiler, "kamu düzen ve güvenini korumak için gereken tedbirleri" almaları için valinin yetkilendirildiği muğlak ve çok geniş tanımlanmış bir hükmü bulunan il idaresi Kanunu'nu sıklıkla anmaktadır.²⁵ Hükümde sokağa çıkma yasağına ya da bu yasağı uygulamanın usulüne dair herhangi bir tanımlama bulunmamaktadır. Ankara'da yerleşik bir avukata göre, yetkililer sokağa çıkma yasaklarının getirilmesini kolaylaştırmak üzere bu hükümden yararlanmıştır.²⁶ Olağanüstü halin ilan edilmesi, hükümetin olağanüstü hal sırasında alınacak tedbirlerin kapsamı ve süresi konusunda Bakanlar Konseyi'nden onay alması gereken çok adımlı bir süreçtir.²⁷ Öte yandan, il idaresi Kanunu, valilerin yürütmeye dair genel emirler yolu ile sokağa çıkma yasağı ilan etmelerine izin vermektedir.

Kürtler: Devletsiz bir Etnik Azınlık

Kürtler, doğu ve güneydoğu Türkiye (Kuzey Kürdistan), batı İran (Doğu ya da İran Kürdistanı), kuzey Irak (Güney ya da Irak Kürdistanı) ve Kuzey Suriye'ye (Batı Kürdistan ya da Rojava) yayılan bir alanda yaşayan etnik bir gruptur.

Kürt halkı 20. yüzyıl boyunca zulüm görmüştür. 1962'de, Suriye 120.000 Suriyeli Kürdü yurttaşlıktan çıkararak onları devletsiz bırakmıştır ve bunların pek azı Devlet Başkanı Beşar Esad'ın iktidara gelmesinden bu yana haklarına geri kavuşabilmiştir. Türkiye'de, Kürtlerin dili, yayınları, kültürel gelenekleri ve siyasi temsili (2003 yılında yapılan bazı reformlara rağmen) on yıllarca sert biçimde engellenmiş ve açıkça yasaklanmıştır. Irak'ta, Saddam Hüseyin, 1998 yılında kitlesel katliam amacıyla kimyasal silahlar kullanarak 50.000 ila 180.000 Kürdü öldürdüğü El Enfal operasyonunu gerçekleştirmiştir.

Kürt savaşçılara karşı yürütülen bir askeri operasyonu desteklemek üzere uygulanan bir haftalık sokağa çıkma yasağının ardından 13 Eylül 2015'te Cizre'de Türk güçleri ve Kürt savaşçılar arasındaki çatışmalar sırasında öldürülen insanların cenazesine katılan Kürtler.

Fotoğraf: İlyas Akengin/AFP/Getty Images

Kürt anavatanı için verilen mücadele I. Dünya Savaşının sonundan bu yana 20. ve 21. yüzyılların büyük kısmında devam etmiştir. Bazı Kürtler bağımsız bir devlet olarak birleşmiş bir Kürdistan arayışında iken bazıları ise kendi ülkelerinde daha fazla kültürel özgürlük ve siyasi temsil talep etmektedir.

Tarihsel olarak, Türkiye, Kürtlerin özlemlerini – I. Dünya Savaşı’ndan sonra Türkler ve sömürgeci güçler tarafından çizilen modern ulus-devlet sınırlarının yıkılmasına neden olma potansiyeli gerekçesi ile – ulusal güvenliği ve istikrarına karşı bir tehdit olarak görmektedir.

1920 yılında, dünya liderleri, kısa süre önce yıkılmış olan Osmanlı imparatorluğu’nun denetimindeki toprakları bölen Sèvres Antlaşması’nı hazırlamak için Fransa’da toplandı. Antlaşma, bağımsız bir Kürdistan’ın kurulmasına izin veriyordu. Mustafa Kemal Atatürk anlaşmayı reddederek, yerine 1923 yılında Lausanne Antlaşması’nı geçirdi; bu defa bir Kürt anavatanından söz edilmiyordu. Bu durum, Kürt nüfusunun İran (8,1 milyon), Irak (5,5 milyon), Suriye (1,7 milyon) ve Türkiye (14,7 milyon) arasında bölünmesine ve tüm devletlerde azınlıkların oluşmasına neden olmuştur. Kürtler, bağımsız bir devleti olmayan dünyadaki en büyük etnik azınlıktır.

Güneydoğu Türkiye’de Sağlık Hizmetlerine Erişim hakkında Bulgular

Türkiye’nin güneydoğusundaki yerleşim yerlerinde 11 ay süren sokağa çıkma yasakları sırasında, Türk güvenlik güçleri; devlet hastanelerini askeri amaçlarla kullanarak, ambulansların serbest hareket etmelerini engelleyerek ve sağlık çalışanlarını yaralılarla hastalara tedavi uygulamaları nedeniyle cezalandırarak, kasıtlı ve kanunsuz olarak, sağlık hizmetlerini engellemiştir. Güvenlik güçlerinin sağlık çalışanlarının insancıl çalışma yapan kişiler olarak statülerine ve tarafsızlıklarına saygı göstermemesi nedeniyle bu kişilerin bazıları ateş altında kalmıştır. Yaralanmış olan aile üyelerini güvenli bir yere taşımaya çalışan bölge sakinleri vurulmuş ve bazıları öldürülmüştür.

Haziran 2016 itibarıyla, iki büyük kent dışında kalan yerlerdeki sokağa çıkma yasakları kaldırılmış ve güvenlik güçleri bu yerlerdeki devlet hastanelerini boşaltmıştır. Aynı tarihte gerek şırnak gerekse Nusaybin’de sokağa çıkma yasakları devam ettiğinden, asker ve polisler halen Nusaybin Devlet Hastanesi ve şırnak Devlet Hastanesi’nde bulunuyordu. Ancak sokağa çıkma yasakları ve kapatmalarının güneydoğuda sağlık hizmetinin sunulması konusunda kalıcı olumsuz etkileri olmuştur. Örneğin, Cizre’deki sekiz sağlık ocağının tamamı 2 Mart’ta sona eren 79 günlük sokağa çıkma yasağı boyunca kapalı kalmış; bunlardan yalnızca beşi Mayıs 2016’da açılmış, kalan üçü ise çatışmalar sırasında yok edilmiştir.²⁸ Buna ek olarak, bu dönemde çok sayıda sağlık çalışanı güneydoğuyu terk etmiş ya da buradan tayin edilmiştir.²⁹

Hastane ve Sağlık Merkezlerinin Askerlerce İşgali

Güneydoğunun çeşitli yerlerindeki hastanelerin acil servislerinde görevli sağlık çalışanları, sokağa çıkma yasakları sırasında güvenlik güçlerinin hastaneleri yatakhane ve ofis olarak kullandıklarını ve sağlık çalışanlarının görevli oldukları hastane ya da sağlık merkezlerinin belirli bölümlerine girmesini engellediklerini ifade etmiştir.

Sokağa çıkma yasağı olan yerlerdeki doktor ve avukatlar ayrıca sokağa çıkma yasaklarının hastanelerin tüm girişlerinde hasta ve çalışanlar için kapsamlı vücut arama ve kimlik kontrolü anlamına geldiğini ve bu tedbirlerin bölge sakinlerinin tedavi görmekten caymalarına neden olduğunu bildirmiştir. Türk Tabipleri Birliği (TTB) Mardin Tabip Odası üyesi olan Dr. A.K., sokağa çıkma yasaklarından biri sırasında Nusaybin Devlet Hastanesi acil servisinde durumu şöyle tarif etmiştir: “İnsanlar genellikle hastaneye girmeye korkuyordu, çünkü güvenlik güçleri oradaydı. Kurşun yarası varsa, bazen devlet doğrudan bu kişinin çatışmada yer aldığı sonucunu çıkarıyordu.”³⁰

Hastanelerin fiili işgali genellikle sokağa çıkma yasağının ilanından hemen sonra gerçekleşmiş ve bu yerler askeri personel için çeşitli stratejik amaçlarla kullanılmıştır. Bölge sakinleri ve yaralı militanlar için son

tedavi seçeneği olan devlet hastanelerinin işgal edilmesi, yaralı militanların yakalanması, düşman savaşçıların tedavi görmesinin engellenmesi, muhtemel insan hakları ihlallerinin tıbbi açıdan belgelenmesinin engellenmesi ve hastanedeki personelin taciz edilmesi ve sindirilmesi yolu ile sağlık çalışanlarının tedavi hizmeti sunmasının engellenmesi fırsatlarını sunmuştur.

Eylül 2015 başlarında, Vali'nin sokağa çıkma yasağı ilan ettiği gün, Türk güvenlik güçleri askerlerini kent merkezinin hemen dışındaki bir tepenin üstünde stratejik bir noktaya inşa edilmiş yeni bir bina olan Cizre Devlet Hastanesi'ne taşıdı. Dr. B.K.'nin aktardıklarına göre, terörle mücadele şubesinden polisler ve askerler hastanenin üçüncü katını geçici bir yatakhane ve çalışma alanına dönüştürmüştü. Askerler birinci katta sürekli devriye geziyordu, hastanenin bahçesine, dışına ve tüm girişlere büyük tanklar ve personel yerleştirilmişti. Dr. B.K. durumu "Tam teçhizatlıydılar. Bacaklarında bıçak taşıyorlardı; ceketlerinde fişeklikleri vardı; arkalarından silahları sarkıyordu. Kamuflej tipi yeşil askeri üniforma giyiyorlardı," şeklinde anlatmıştır.

Nusaybin Devlet Hastanesi'nde çalışan Dr. C.K., İnsan Hakları için Doktorlar'a (PHR) Kasım 2015'te Nusaybin'de sokağa çıkma yasaklarının başlamasının hemen ardından güvenlik güçlerinin hastanenin üçüncü ve dördüncü katlarına yerleşmeye başladıklarını anlatmıştır. Dr. C.K., Mayıs 2016 itibarıyla burada 150 ila 200 arasında polis ve diğer güvenlik güçlerinin yerleşmiş olduğu tahmininde bulunmuştur.³¹ PHR, 29 Nisan 2016 tarihinde Diyarbakır'daki Sur ve Bağlar ilçelerinin bazı kısımlarını ziyaret etmiş ve buralarda polis tarafından işgal edilen üç aile sağlık merkezi olduğunu gözlemlemiştir. Benzer biçimde, SES Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası Diyarbakır'daki şubesinde yapılan bir görüşme sırasında Diyarbakır'daki Valilik ve Diyarbakır Halk Sağlığı Müdürü'nün bu yerlerde merkeze yakın dört aile sağlık merkezi yöneticisine sözlü olarak merkezlerini kapatmalarını ve bu binaların güvenlik güçlerinin kullanımına verileceğini ilettiklerini söylemiştir.³²

Güneydoğuda görevli sağlık çalışanları hastanelerin güvenlik güçleri tarafından kullanılmasının binaları saldırı riskine soktuğunu ileri sürmüştür.^{33 34 35}

Cizre Devlet Hastanesi'nden Dr. B.K. olaya birinci elden tanık olmuştur. 5 Eylül 2015 tarihinde silah seslerini duyduğunda yeni doğan yoğun bakım ünitesinde akşam ziyaretlerini yapıyordu. Dr. B.K., olayla ilgili olarak "Birinci kattan hemşireler alt kattaki güvenlik güçlerinin kendilerine küfrettiklerini ve ayak altından çekilmelerini söylediklerini aktararak kapıdan içeri girdi. Hem çatıdan hem de birinci kattan gelen silah seslerini duyabiliyorduk. Tüm hastaları pencereden uzağa koridorlara taşıdık ve rafları kalkan olarak kullanmaya çalıştık. Çatışmanın ne kadar sürdüğünü tam hatırlayamıyorum - sokağa çıkma yasağı başladığında cep telefonu bağlantımız kesilmişti. Ama hepimiz, hastalar ve sağlık çalışanları, ikinci katta mahsur kaldık ve koridorlarda her şeyin sona ermesini bekledik." demiştir.³⁶

"En sonunda içeri girebildiğimizde, acilin askeri bir üs gibi olduğunun gördük. Her yerde silahlı adamlar ve duvarları çevreleyen kum torbaları vardı. Hastane değil de kale gibiydi."

I.Y., Cizre sakini

Sağlık Tesislerinin Korunamaması

Türkiye'nin güneydoğusunda çoğu hastane ve sağlık merkezi, özellikle bir polis karakolu ya da güvenlik gücü kontrol noktasına yakın olduklarında, güvenlik güçleri ve muhalif güçler arasındaki çatışmalar sırasında hasara uğramıştır.³⁷

Uluslararası insancıl hukuka göre çatışma tarafları sağlık tesislerinin sürekli çalışabilmesi için koruyucu tedbirler almaları gerekmektedir. Uluslararası insan hakları hukuku kapsamındaki sağlık hakkına göre, devlet sağlık hizmetlerinin devamlılığını sağlama konusunda koruma tedbirleri almalı ve olabilecek en yüksek standartta sağlık hizmeti sunmaya devam edilmesini sağlamalıdır.³⁸

SES Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası'na göre Diyarbakır'ın Bağlar ilçesinde polis karakoluna dönüştürülen bir sağlık tesisi.

Ancak Türk makamları birinci basamak sağlık merkezlerinin (aile sağlık merkezleri) çalışmaya devam etmesini sağlama veya sokağa çıkma yasağı olan yerlerde yaşayanlar için alternatif sağlık hizmetlerine erişimi sağlama - uluslararası insan hakları hukukuna göre devletin alması gereken tedbirler - konusunda çok az tedbir almıştır.³⁹ Türk güvenlik güçleri ve Kürdistan İşçi Partisi (PKK) bağlantılı gençlik milisleri Cizre'deki toplam sekiz aile sağlığı merkezinden üçünü, Hani'deki bir aile sağlık merkezini ve Bismil'deki bir sağlık merkezini (her ikisi de Diyarbakır'ın ilçesidir) imha etmiş ve diğerlerinin yanı sıra aralarında Şırnak, Silopi, Yüksekova ve Nusaybin'in olduğu diğer silahlı çatışma yaşanan yerleşim yerlerindeki sağlık merkezlerini önemli ölçüde tahrip etmiştir.⁴⁰

Birden fazla olayda, devlet güvenlik güçleri çatışmalar sırasında hastaneleri ve sağlık merkezlerini yeterince koruyamamakla kalmamış, aynı zamanda hastaneler ya da sağlık merkezleri yakınlarındaki gösterilere müdahale ederken de orantısız güç kullanmış ve hastane ve sağlık merkezi çalışanlarının çalışmalarını etkilemiştir. Nusaybin'de TTB, sağlık çalışanları ve hastaların güvenlik güçleri tarafından hastane çevresinde biber gazı kullanması nedeniyle yaralandığı bir vakayı belgelemiştir. Dr. C.K., Nusaybin Devlet Hastanesi yakınında toplanan göstericileri dağıtmak için güvenlik güçlerinin fazla miktarda göz yaşartıcı gaz ve biber gazı kullandığını ve bunun hastanenin acil servisinin işleyişini etkilediğini belirtmiştir.

"Temmuz 2015'te gençler barikat kurup hendek kazmaya başladığında, hastanemiz ilk kazılan hendeklerin olduğu yere çok yakındı. Etrafta çocuklar dolaşüyor ve geçen askeri araçlara taş atıyordu. Bir sabah polis geldi ve hastane çevresine çok miktarda göz yaşartıcı gaz sıktı. Hastanenin acili hasta doluydu. Göz yaşartıcı gaz acil servise ve hastanenin bahçesine doldu."⁴¹

Sağlık Tesislerine Yapılan Saldırıları

Sağlık tesisleri de doğrudan hedef alınmış, içlerindeki militan olduğundan şüphelenilen kişiler aranmış ve yakalanmış, sağlık çalışanlarının yaralı ve hastalara gereken tedaviyi sunması engellenmiştir. Acil servis çalışanı F.K., 24 Eylül 2015'te Şırnak ilindeki Beytüşşebap Devlet Hastanesi'nin işgali hakkında Şırnak Barosu'na şunları söylemiştir: "Bağırışma ve silah seslerini duyduğumda röntgen odasıydım ... Acil servise gittik. Orada herkes yüzüstü ya da sırtüstü yerde yatıyordu. Kimse ayakta değildi. Güvenlik güçleri gidene dek ben de yerde kaldım."⁴²

F.K.'nın tanıklığı çalışma arkadaşları tarafından da doğrulanmıştır. Bu saldırı hakkında Şırnak Barosu'na verilen tüm ifadelerde ağır teçhizatlı ve üniformalı dokuz erkeğin hastaneye girdikleri, kimlik sordukları ve silahlarını bazı doktor ve diğer çalışanlara doğrulttukları belirtilmektedir.⁴³

Hastaneye geçici görevle atanan bir sağlık çalışanı baskını düzenleyen güvenlik güçlerinin hastanenin "teröristleri" sakladığına dair delil aradığını belirtmiştir. Güvenlik güçleri savaşçı olduğundan şüphelendikleri 18-19 yaşlarında bir erkek çocuğunu tedavi eden doktorlardan birini sorguya çekerken sağlık çalışanı o odada olduğunu bildirmiştir.⁴⁴

“Eğer ikisini de hastaneye götürebilseydik, hayatta kalırlardı. Ölmüş olmazlardı.”
Eşi ve erkek kardeşi Şubat 2016’da Silopi’deki sokağa çıkma yasaklarında vurularak öldürülen Halit İnan, 61

Eşi ve kardeşi Şubat 2016’da Silopi’deki sokağa çıkma yasakları sırasında vurularak öldürülen Halit İnan.

Ambulans ve Acil Sağlık Hizmetlerine Erişimin Engellenmesi

Türk güvenlik güçleri ve muhalif güçler; ambulansların abluka ve kontrol noktaları ile engelleyerek, ambulanslara gerekli desteği vermeyerek ve ambulansların hedef alınmasını engellemeyerek acil hasta taşıma hizmetlerine müdahale etmiştir. Türkiye İnsan Hakları Vakfı, Ağustos 2015 ve Nisan 2016 tarihleri arasında Güneydoğuda 76’sı ateşli silah ya da mühimmat yaralanması veya kronik hastalıkların tedavisine erişim konusundaki engellemeler nedeniyle gerçekleşmiş olan 338 sivilin ölümünü belgelemiştir.⁴⁵

61 yaşındaki Halit İnan, Silopi’de yaşamaktadır. Eşi Taybet İnan, Silopi’deki sokağa çıkma yasağı sırasında 17 Aralık 2015 tarihinde evlerinin önünde vurularak öldürülmüştür. İnan, PHR’ye güvenlik güçlerinin ambulansların acil yardım çağrılarına yanıt vermesine izin verseydi eşinin ölmeyeceğini anlatmıştır.

“Sokağa çıkma yasağının ilan edilmesinden sonraki üçüncü gün, Taybet sokağın karşısındaki komşumuza öteberi vermek için dışarı çıkmıştı. Sokak çok dardı ve her şey sessizdi – gidip hemen geri geleceğini söyledi. Birden dışardan ateş açıldığını duyduk ve damadım Taybet’in vurulduğunu duydu. Bahçeye koşup duvarın arkasına saklandık. Taybet’i bahçe duvarının arkasında sokakta yatarken görebiliyorduk. Yaralı olduğumu görebiliyordum, bacağından vurulmuştu. Sokağa doğru koşmaya başladım, beni uzağında tutmak için bağırmaya başladı. Beni de vuracaklarından korkuyordu.”

“Kardeşim Yusuf ile birlikte hem ambulansın hem polisin acil numaralarını aradık. Polis bize beyaz bayraklarla sokağa çıkmamızı söyledi. Üç kere beyaz bayraklarla sokağa çıkmaya çalıştık ama her defasında keskin nişancılar bayrağı vurdu ve geri çekildik. Bahçe duvarımızın arkasında saklanırken, kardeşim Yusuf karnından vuruldu ve yarası kanamaya başladı. Gece Taybet’i sokakta bırakmak zorunda kaldık. Sonrasında gece öldüğünü anladık. Ertesi sabah 7.00’da kardeşim öldü. Cenazesini evimizin bodrumunda tutmak zorunda kaldık.”

“Sekiz gün sonra güvenlik güçleri geldi ve evlerden ve sokaklardan cenazeleri topladı. Onları Silopi gümrük kapısındaki (Irak’la olan sınır) geçici bir morga taşıdılar. Bizi gelip cenazeleri defnetmemiz için aramadan önce iki hafta boyunca cenazeleri orada tuttular.”

“Doktorlar hem Taybet’in hem de Yusuf’un kan kaybından öldüğünü söyledi. Bence ikisi de hastaneye götürülebilseydi, hayatta kalacaktı. Ölmemiş olacaktı.”

Halit İnan eşinin ölümüne neden olan kurşunlar için Türk güvenlik güçlerine dava açtı.

“Oğlum bacağından, bir de karnının sol tarafından vurulmuştu, ama asıl olarak kan kaybından öldü. Eğer hastaneye kabul edilseydi, bugün hayatta olacaktı.”
Netice Çubuk, 54, Diyarbakır ili Dicle ilçesi sakini

Netice Çubuk, polisin Diyarbakır'ın Sur ilçesinde yeni bir sokağa çıkma yasağının ilanını protesto etmek üzere toplanan sivillere ateş açması nedeniyle yaralanan 16 yaşındaki oğlunu hastaneden bir blok ötede olmalarına rağmen arada geçişi engelleyen bir polis barikadı bulunması nedeniyle kan kaybından kaybetti. İddialara göre Çekvar Çubuk 2 Aralık 2015 tarihinde güvenlik güçlerince vurularak öldürülmüştür. Annesi PHR'ye Çekvar vurulduktan sonra saatlerce ambulans ya da başka bir yardımın gelmesi için onunla birlikte bekleyen bir kadınla yaptığı konuşmayı anlatmıştır. Kadın, oğlunun tam olarak ne zaman vurulduğundan emin değildir.

“Onun yanında olan bir kadın ... bana sonradan polisin ambulansın kontrol noktasının ötesine geçmesine saat 3'e kadar izin vermediğini anlattı. ... Doktorlar bana kan kaybından öldüğünü söyledi. O meydanda saat 6.00'ya kadar bekledim. Eve döndüğümde haberlerde iki kişinin öldürüldüğünü öğrendim - resimler gösteriyorlardı. Resimlerden birinde, suratını karartmış olmalarına rağmen üstündekilerden tanıdım oğlumu. ... Sonra bazı yaralıların Gazi Yaşargil Hastanesi'ne götürüldüğünü öğrendik, ben de hastaneye gittim. Beni morga götürdüler. Cenazesi metal bir masanın üzerinde uzanıyordu ve yüzü kar gibi beyazdı. Onu öptüm ve o an gözlerini açıp beni öpeceğini düşündüm. Öldüğüne inanamadım.”

Mehmet Paksoy benzer bir beyanda bulunmuştur. PHR'ye kardeşi Hüseyin'in Cizre'de şarapnelle vurulduktan sonra acil müdahale ekiplerinin yerini bulamaması ve aramayı tamamlamadan bölgeden ayrılmaları nedeniyle kan kaybından öldüğünü anlatmıştır. Mehmet Paksoy, 16 Ocak 2016'da kardeşinin yaralandığını ve civardaki bir benzin istasyonunda olduğunu bildiren bir telefon aldığı sokağa çıkma yasağının ilan edildiği yerin dışındaydı.

“112 acili aradım. ... Bana, ‘Sokağa çıkma yasağı var ve dışarıyı güvenli değil, hiçbir yere gidemeyiz. Siz en iyisi polis arayın.’ dediler. Polisi aradım ve bana benzin istasyonuna bir ambulans yönlendireceklerini söylediler. Beni bir daha geri aramadılar. Ambulansı hiç göndermemişler.”

Paksoy, daha sonra valiyi ve polisi arayan bir yerel milletvekiline başvurdu, ancak bu da işe yaramadı: “Hepsi de çatışmanın çok yoğun olduğunu ve kimsenin ambulans gönderemeyeceğini söylemiş.”

Ertesi gün, kardeşi hala kayıp iken, Paksoy, Hüseyin'i bulacak bir ambulans gönderilmesi için yetkilileri harekete geçmeye zorlayacak bir tedbir kararı verilmesi talebiyle Ankara'daki bir avukatın yardımıyla Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) başvurdu. Avrupa Konseyi üyesi Devletler ile ilgili insan hakları şikayetlerine bakan AİHM, 18 Ocak'ta Paksoy'un talebini yerine getiren bir tedbir kararı yayınladı. Aynı gün, Cizre'deki itfaiye nihayet bir ambulans gönderdi, ancak ambulans Paksoy'u bulamadıkları gerekçesi ile kısa süre içinde geri çekildi. “Sanırım kardeşim bilincini yitirmişti.” diye açıkladı Mehmet Paksoy PHR'ye. “Ertesi gün, güvenlik güçleri ilçenin o kısmına girdi ve benzinliğin arkasındaki alana ulaştı. Belediyeyi arayarak orada ölü birini bulduklarını bildirdiler.”

Adalet Bakanlığı, bu olayda AİHM'e “gerek sağlık çalışanlarının gerekse güvenlik güçlerinin Hüseyin Paksoy'a tıbbi destek vererek hayatta kalmasını sağlamak üzere azami çaba sarf ettiğini” iddia ederek hükümetin eylemlerini savunmuştur. Hükümet aynı zamanda, Hüseyin Paksoy'un 4 Kasım 2014 tarihinde Cizre İlçe Emniyet Müdürlüğü'ne teslim olduktan sonra “silahlı terör örgütü üyesi” olmakla suçlandığını belirtmiştir.⁴⁶ Başvuru sahibine ait sabıka kaydının hükümetin yanıtına eklenmesinin, devletin herhangi bir ayırım gözetmeksizin herkese sağlık hizmeti verme konusunda uluslararası hukuktan doğan yükümlülüğüne aykırı hareket ederek, haklarında suçlama bulunan kişilere acil sağlık hizmeti verme konusunda hükümetin isteksizliğini gösterdiği söylenebilir.

24 Aralık 2015'te Nusaybin'de insanlar bir barikatın yakınlarındaki engelli bir kadına yardım ederken.
Fotoğraf: Bülent Kılıç/AFP/Getty Images

Cizre Bodrumları

Acil sağlık hizmetlerine erişimin toplu olarak engellenmesine dair en korkunç vakalarından biri 2016 başlarında Cizre'den bildirilmiştir. 2015 yılı Aralık ortasından Mart 2016'ya kadar Cizre'de uygulanan ikinci sokağa çıkma yasağı sırasında, Cudi ve Nur mahallelerinde üç ayrı bodrumda, haftalar boyu süren tam gün sokağa çıkma yasakları ve yoğun çatışmaların ortasında sayılarının 130 ila 190 arasında olduğu bildirilen insanlar mahsur kalmıştır. Yerel aktivistler ve avukatlara göre, mahsur kalanların çoğu yaralanmıştı ve yetkililer tarafından reddedilen tıbbi bakım talebinde bulunmuştu.⁴⁷ Bugün mahsur kalanların tamamı ölmüş ya da kayıptır. Yaralanmaları, su ve gıdaya erişimlerinin bulunmaması nedeniyle mi yoksa kasten ve yargısız olarak infaz edilmeleri nedeniyle mi öldükleri belirsizdir. Yetkililerin 2 Mart 2016'da Cizre'deki sokağa çıkma yasağını kaldırmalarından önce, güvenlik güçleri cenazeleri bodrumlardan çıkarmış ve çeşitli hastanelere taşımıştır. 3 Mart tarihine kadar operasyonun herhangi bir denetime tabi tutulmaması ve hükümet yetkililerinin alana ziyarette bulunmaması nedeniyle, bazı cenazelerin bodrumlarda bırakılıp bırakılmadığı belirsizdir. Sokağa çıkma yasağının kaldırılmasının hemen ardından, yetkililer bodrumların üstündeki binaları yıktırılmıştır ve Haziran 2016 itibarıyla henüz resmi bir soruşturma başlatılmamıştır.

iki mağdurun kız kardeşi, PHR'ye, mahsur kaldıkları dönemde erkek kardeşleri ile sürekli temasta olduğunu anlatmıştır. Kardeşlerinden biri olan Mehmet Tunç'un acil yardım için Türk medyasını ve Cizre'deki yerel siyasetçileri sürekli aradığını belirtmiştir. Ancak Mehmet, talebi yerine getirilmeden, 7 Şubat'ta bodrumlara yapılan güvenlik güçleri baskını sırasında öldürülmüştür. Küçük kardeşi Orhan ise bodrumlarda mahsur kalanlardan 30 ya da 60 kadarını öldürdüğü bildirilen saldırıdan kurtulmuştur.⁴⁸ Kız kardeşleri PHR'ye "Orhan'la son konuşmam, 10 Şubat'ta beni arayıp polislerin onları bodrumlardan çıkararak hastaneye götüreceklerini söylediğinde oldu" demiştir.

Ancak o gün hastaneye kimse götürülmemiştir. "Ertesi gün, cesetleri teşhis etmem için beni hastaneye çağırdılar. ... Orhan'ın cenazesini kendim gördüm. Boğazında bir kurşun izi vardı ve sol bacağı yanmıştı. ... Hastaneden bize bir otopsi raporu verdiler ancak raporda nasıl öldürüldüklerine dair herhangi bir ayrıntı yoktu. Sadece terörist olduğu için kurşunla yaralanarak öldüğü yazıyordu. Otopsi raporunda ayrıca bodrumda çok fazla miktarda mühimmat olduğu belirtiliyordu."⁴⁹ Bodrumların kuşatılmasının ve ardından gelen ölümlerin kesin koşulları açıklığa kavuşturulamamıştır. Ocak ayı ortasında, Orhan Tunç ve diğerlerinin aileleri, ambulans ve acil müdahale ekiplerinin başvuru sahiplerinin bodrumlarda mahsur bırakıldığı mahallelere erişimine izin verilmesini sağlamak için AIHM'e tedbir kararı verilmesi başvurusunda bulunmuştur. Mahkeme geçici tedbir kararını 19 Ocak tarihinde vermiş ancak Orhan'ın kız kardeşi ve bazı insan hakları grupları söz konusu tedbirin Türk Makamlarınca asla uygulanmadığını söylemiştir.⁵⁰ Yerel idare bodrumda mahsur kalanlara ilk yardım sağlanmadığı iddialarını yalanlayan bir açıklama yayınlarak "bahse konu yerin yakınına kadar 10 ambulansın yanı sıra ... 2 hasta nakil aracı gönderilmiş iki başka araçla birlikte 10 ambulans adrese gönderilmiş ... ancak beklenmesine rağmen gelmemişlerdir." demiştir.⁵¹

Şiddetli çatışmanın ortasında ve gün boyu süren sokağa çıkma yasaklarında sayıları 130 ile 190 arasında bildirilen insanların mahsur kaldığı bodrumların üzerindeki binaların Türk yetkililer tarafından yıkılıp yerle bir edildiği yeri gösteren Cizre manzarası. Bodrumlarda mahsur kalanların tamamı ölmüştür.

7 Şubat'ta, medyada "60 PKK'lı teröristin Cizre ilçesinde bir bodrum kata yapılan saldırıda öldürüldüğünü" bildiren bir açıklama yapılmıştır. Başbakan açıklamasına "resmi olarak bizim tarafımızdan yayınlanmamış, teyit edilmemiş hiçbir habere itibar edilmemesi lâzım" ve "öyle bir intiba oluşturuluyor ki sanki bir binada çok sayıda yaralı vardı ve oraya yapılan operasyonla çok sayıda ölüm olayı gerçekleşti" diye devam etmiştir.⁵² 11 Şubat'ta İçişleri Bakanı Efkân Ala Türk güvenlik güçlerinin Cizre'deki operasyonlarını "çok başarılı bir biçimde" tamamladığını açıklamıştır.⁵³

Medya, sokağa çıkma yasağının sona ermesi ile Türk güvenlik güçlerinin yıkıntıları kaldırmak üzere Cizre'ye buldozler gönderdiğini haber yapmıştır.⁵⁴ PHR'nin Cizre'ye girmesine izin verilmemiş olsa da, bodrumların buldukları mahalleler yakınlardaki bir tepeden görülebilmekteydi. Binalar ve diğer yıkıntılar, bodrumların buldukları yerler dahil, kentin önemli bir kısmından şerit şeklinde temizlenmişti.

Haziran 2016 itibarıyla, akrabalarının bodrumlarda ve kayıp olduğunu bildiren bazı aileler cenazeleri ya da ölümlerine dair herhangi bir bilgi almamıştır. Tunç'un kız kardeşi otopsi raporunun bir nüshasının kendisine verilmediğini söylemiştir.

Cizre bodrumlarından delil toplama üzerine çalışan adli tıp uzmanları ve avukatlar, güvenlik güçlerinin, başta Cizre bodrumları olmak üzere, yargısız infaz delillerini karartmasını sağlayacağına inandıkları 16 Ocak 2016 tarihli bir uygulama yönetmeliği hakkında derin endişelerini dile getirmiştir.⁵⁵ Yönetmelik, "... ailesine veya yakınlarına ya da belediyeye teslim edilen cenazeler, yirmi dört saat içinde defnedilir. Zorunlu hallerde mülki idare amiri tarafından bu süre uzatılabilir. Süresi içinde defin işlemi yapılmayan cenazeler, mülki idare amirinin kararıyla bulunduğu yerden alınarak gömülür." demektedir.⁵⁶ Adli tıp uzmanları ve insan hakları grupları, yönetmelikteki usul değişikliğinin cenazelerin kimlik tespiti için çaba sarf edilmeden ya da ölüm nedenine dair inceleme yapılmadan cenazelerin defnedilmesi için güvenlik güçlerine geniş yetki vermesinden endişelenmektedir. Adli tıp uzmanları ayrıca avukatların ve bağımsız adli tıp uzmanlarının otopsilere alınmaması kararı hakkındaki endişelerini de belirtmiştir.⁵⁷

20 Temmuz ve 4 Ekim 2015 tarihleri arasında sokağa çıkma yasağı ilan edilen kent ve diğer yerleşim yerlerinde sağlık hizmeti sunumuna dair bir değerlendirme çalışması yapan TTB, sokağa çıkma yasakları ve silahlı çatışmalar sırasında mahallelerinde mahsur kalan bölge sakinlerinden gelen ilk yardım çağrılarında yanıt veren sağlık çalışanları ve tesislerini koruyacak güvenlik tedbirlerinin bulunmamasının yaygın bir durum olduğunu belirtmiştir.⁵⁸ Ambulanslar acil çağrılarında yanıt vermeye çalıştığında, güvenlik güçleri şu iki yöntemden biri ile müdahale etmiştir: Ambulans ve acil müdahale çalışanlarının güvenliğini sağlayamayacaklarını belirterek kontrol noktaları ya da abluka yoluyla ambulansların erişimini engellemiş ya da erişime izin vermiş ancak ambulans ve acil müdahale çalışanları için nadiren ek güvenlik eskortu sağlamıştır. Güvenlik güçleri acil müdahale ekiplerinin erişimine izin verdiğinde ise, bu izin genellikle saatler ya da bazı durumlarda günler sonra verilmiş ve ölümle sonuçlanmıştır.

130 ila 190 arasında kişinin öldüğü belirtilen Cizre bodrumlarından birinin olduğu yerde çökmüş binaya bakan insanlar. Bu yerlerin Türk güvenlik güçlerinin talimatıyla yıkıldığı bildirilmektedir.

Güneydoğuda acil yardıma erişim, AiHM'e yapılan bir çok başvurunun odak noktasını oluşturmaktadır. 2 Şubat 2016 tarihinde yayınlanan bir kararda, Mahkeme, sokağa çıkma yasaklarının sona erdirilmesi ve Türk makamlarının acil yardıma hızla erişim ihtiyacı içinde bulunanların yaşam hakkı ve fiziksel bütünlüğünün korunması için mümkün tüm adımları atmaları zorunluluğunun altına çizmiştir. Ne var ki, 26 Ocak tarihinde Mahkeme, başvuru sahiplerinin AiHM'e gelmeden önce iç hukuk yollarının tamamını tüketmedikleri gerekçesi ile Cizre'de acil tıbbi yardım isteyen 14 kişinin dilekçelerini reddetmiştir.⁵⁹ Başvuru sahipleri, yönlendirildikleri üzere, Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuş ve Anayasa Mahkemesi 29 Ocak tarihinde AiHM'in "uygun" bulunduğu ve Anayasa Mahkemesi'nin durumu izleyeceğini gösteren bir karar yayınlamıştır.⁶⁰ Ancak Şubat ve Mayıs 2016 tarihleri arasında AiHM ve Anayasa Mahkemesine başvuru yaptıkları tespit edilen herkesin ya öldüğü onaylanmış ya da aileleri tarafından haklarında kayıp bildiriminde bulunulmuştur; bu durum konuyu Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi'ne bırakan AiHM kararının doğruluğu üzerine şüphe uyandırmaktadır.⁶¹

Ambulanslar acil çağrılarında yanıt vermeye çalıştığında, güvenlik güçleri şu iki yöntemden biri ile müdahale etmiştir: Ambulans ve acil müdahale çalışanlarının güvenliğini sağlayamayacaklarını belirterek kontrol noktaları ya da abluka yoluyla ambulansların erişimini engellemiş ya da erişime izin vermiş ancak ambulans ve acil müdahale çalışanları için nadiren ek güvenlik eskortu sağlamıştır.

Sağlık Çalışanlarına karşı Saldırıları

Yaralı ve hasta kişilere yardım sağlayan sağlık çalışanlarına uluslararası insancıl hukuk kapsamında özel koruma sağlanmaktadır. Temmuz 2015 ile Haziran 2016 arasında güneydoğu Türkiye'de bu korumaların pek azı dikkate alınmıştır. PHR, silahlı mücadele taraflarının, savaş hukuku kapsamında uygulamakla

yükümlü olmalarına rağmen, en azından, savaşçı ve savaşçı olmayan arasında fark gözetmediklerini gösterir şekilde acil sağlık çalışanlarına karşı ayırım gözetmeyen saldırılar gerçekleştirildiğini belgelemiştir. Çeşitli sivil toplum örgütleri sokağa çıkma yasağı sırasında yaralı ve hasta kişilere tedavi sunmaya çalışan sağlık çalışanlarına karşı yapılan saldırıları bağımsız olarak belgelemiştir. Bu ölümlerin yargısız infaz ya da ayırım gözetmeksizin öldürme olup olmadıkları konusu, şiddete karşı koruma sağlama ve insan hakları ihlallerine karşı adaletin sağlanması hakkındaki uluslararası hukuka göre Türkiye'nin yükümlülükleri doğrultusunda soruşturulmalıdır.

24 Eylül'de, Şırnak ilinin Beytüşşebap ilçesinde bulunan polis merkezinde acil yardım çağrısına yanıt verirken, polisin açtığı iddia edilen ateşle, ambulans sürücüsü Şeymus Dursan öldürülmüştür. Dursan vurularak öldürüldüğünde, hemşire A.S. ve acil teknisyeni F.K. yanında idi.

A.S., Şırnak Barosu'na ambulansın polis merkezinin yakınlarındaki yaralıları almaları için Acil Servis'ten gelen talimata uyduğunu ve üzerlerine ateş açılmaya başladığında kimliklerinin açıkça belli olduğunu anlatmıştı: "Kimse bize ateş açmasın diye ambulansın sirenini çalıştırdık. Polis kontrol noktasının yaklaşık 15 m. uzağındayken silah sesleri duyup ambulansı durdurduk. Bize ateş ediliyordu ve ambulandan bile çıkamadık."⁶²

A.S.'nin çalışma arkadaşı Şeymus Dursan ağır şekilde yaralanmış, ancak acil çalışanları kendileri de hedef olmamak için onu bırakmak zorunda kalmıştır: "Şeymus vurulmuştu ve ağır yaralıydı. Kanı yüzüme, saçlarıma ve vücudumun tamamına sıçramıştı. Ben dahil geri kalanlar araçtan atlayıp polis kontrol noktasından uzağa koşturmaya başladık ve bizi hedef haline getirdiğinden kaçarken parlak ve fosforlu renkte görev yeleklerimizi çıkarıp attık."

Acil çalışanları, ateş azalmaya başladığında çalışma arkadaşlarını oradan almaya çalışmışsa da, kendilerine yine ateş açılmıştır. F.K., Şırnak Barosu'na olayı aktarmıştır: "Dışarı çıktık ve polisin havaya ateş açmaya başladığını duyduk. Hayatta olup olmadığını öğrenmek için Şeymus'un nabzına bakmaya gittim, ancak çoktan ölmüştü. Güvenlik güçleri daha fazla ateş etmeye başlayınca, sığındığımız eve geri döndüm. Birkaç kişinin Şeymus'u küçük bir kamyonete koyup hastaneye götürdüklerini gördük."⁶³

Cizre'de hükümet askerleri ve Kürt savaşçıları arasında yoğun bir çatışmanın ardından 2 Mart 2016 tarihinde hasar görmüş binaların yıkıntıları arasındaki ölmüş bir kişiye bakan kız çocuğu. Fotoğraf: İlyas Akengin/AFP/Getty Images

Ertesi gün, Cizre Devlet Hastanesi'nin acil servisinde çalışan Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası (SES) üyesi bir hemşire olan Eyüp Ergen hastaneden eve dönerken polisin açtığı iddia edilen ateşle vurulmuştur. Çevre sakinleri yardım çağırması olsa da, Ergen'in arkadaşları ve meslektaşlarının söylediğine göre o anda mahallede sokağa çıkma yasağı olmamasına rağmen polis ambulansın mahalleye girmesine izin vermemiştir.⁶⁴

Cizre Devlet Hastanesi'nde çalışan ve SES Yönetim Kurulu üyesi bir hemşire olan Aziz Yural 31 Aralık 2015'te nöbetteyken öldürülmüştür. Yural'ın amcası Sabri Yural'ın ifadesine göre, Yural Cizre'nin Nur mahallesindeki evinin dışında yaralı bir kadına yardım etmeye çalışırken kimliği bilinmeyen bir keskin nişancı tarafından öldürülmüştür.⁶⁵ Yural mahallede hastaneye erişemeyen yaralıları tedavi ediyordu. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Adalet ve Kalkınma Partisi'ne yakın günlük bir gazete olan *Güneş*, 4 Ocak 2016'da Aziz Yural'ın "terörist" olduğu ve güvenlik güçleri ile çatışmada öldürüldüğü haber yaptı. Haberde, aynı zamanda, Yural ve diğer sağlık çalışanlarının PKK ile birlikte güvenlik güçlerine karşı saldırı düzenlediği yazılıyordu.⁶⁶

Bu iddialar ispatlanmamıştır ve Yural'ın ölümü ile ilgili bir soruşturma başlatılmamıştır. Ayrıca TTB, Mazlumder, SES ve İnsan Hakları Derneği Yural'ın Cizre'deki evinde gayri resmi bir ilk yardım merkezi kurduğunu ve vurularak öldürüldüğünde sokaktaki yaralı bir kadına yardım etmek üzere orada olduğunu belgelemiştir.

Sağlık Çalışanlarına Karşı Açılan Davalar

Türkiye'nin sağlık çalışanlarını taciz etme ve Türk hukuku ve uluslararası tıp etiği uyarınca sağlanması gereken acil sağlık hizmetlerinin verilmesini engelleme konusunda uzun bir geçmişi bulunmaktadır.⁶⁷ 2013'te İnsan Hakları için Doktorlar, Gezi Parkı protestolarının hemen ardından Türkiye'de bir araştırma yapmıştır. Bu araştırmaya göre, güvenlik güçlerinin aşırı ve gereksiz güç kullanmasına ek olarak, Türk makamları devlet tarafından yetkili sağlık çalışanlarının yeterli acil müdahale yapamadığı bir durumda devreye girmiş olan ve yaralı göstericilere acil müdahale yapan sağlık çalışanlarına saldırmış ve onları engellemiştir.⁶⁸ Gezi Parkı'nda devlet ayırım gözetmeksizin acil tıbbi destek verme sorumluluğunu yerine getirmemeye ek olarak mesleki etik uyarınca yaralı göstericileri tedavi eden sağlık çalışanları hakkında yasal işlem başlatılmak üzere kullanılan bir kanun çıkarmıştır.⁶⁹

Bir vakada, iki doktor, Erenç Dokudan ve Sercan Yüksel, "ilk yardımda bulunarak failleri korumak" ile suçlanarak Ekim 2015'te hüküm giymiş ve 10 ay hapis cezasına çarptırılmıştır.⁷⁰ Buna ek olarak, Sağlık Bakanlığı 27 Ocak 2014'te Gezi Parkı gösterileri sırasında göstericiler için revir açılmasında oynadıkları rol nedeniyle Ankara Tabip Odası Yönetim Kurulu'nun tamamının görevden alınması için yardım TTB Ankara Tabip Odası'na dava açmıştır. PHR, 26 Mart 2014'te TTB lehine bir destek açıklaması yaparak acil tıbbi bakımın suç haline getirilmesinin sağlık ve yaşam haklarına karşı olduğunu ve gerektiğinde ihtiyaç duyulan yerde acil yardımın sağlanmasının sağlık çalışanlarının mesleki ve hukuki görevi olduğunu belirtmiştir.⁷¹ İlgili Ankara Asliye Hukuk Mahkemesi TTB aleyhindeki davayı 20 Şubat 2015 tarihinde reddetmiştir.⁷²

Türk hükümetinin güneydoğudaki yasaklamaları, askeri operasyona karşı sesini yükselten ya da sokağa çıkma yasakları sırasında yaralı ve hasta kişilere tarafsız tedavi uygulayan sağlık çalışanlarına karşı taciz ve baskıları artırmıştır. TTB Sağlık Bakanlığı dahil daha fazla yetkili makam tarafından tekrar hedef alınmıştır. SES üyeleri de yetkililer tarafından baskıya uğramaktadır.

Temmuz 2015 ile Haziran 2016 arasında, sayısız sağlık çalışanı "terör propagandası yapmak" ve "yasadışı örgüt üyesi olmak" ile suçlanmakta⁷³ ya da Sağlık Bakanlığı tarafından güneydoğuda barış talebinde bulunma, medyaya barış ihtiyacı hakkında açıklamalar yapma ve, bazen de, sokağa çıkma yasağı bulunan yerlerde Yurtsever Devrimci Gençlik Hareketi (YDG-H) ve Kürdistan İşçi Partisi (PKK) üyesi olduğu iddia edilen kişilere tıbbi tedavi hizmeti sunma gerekçeleri ile idari soruşturmaya tabi tutulmaktadır.⁷⁴ TTB ve SES bu sağlık çalışanlarını temsil etmeleri için avukatlar tutmuştur. TTB Genel Sekreteri, SES Ankara ve Diyarbakır Şubeleri Temmuz 2015'ten bu yana üyelerine karşı yüzlerce idari dava ile ceza davası açıldığını tahmin etmektedir.

Bu davalardan biri, Nusaybin'deki hastanede kurşun yarası tespit etmesinin ardından "terör örgütü

üyelerine ilk yardım eğitimi vermek” gerekçesi ile Mardin’deki bir mahkemede yargılanan 24 yaşındaki pratisyen doktor Abdullah Köçeroğlu’nun davasıdır. Dr. Abdullah Köçeroğlu, Türk Ceza Kanunu Maddeleri 220/7 ve 312/2 ile Terörle Mücadele Kanunu “yasadışı örgüt üyesi olmak” suçu ile suçlanmaktadır.⁷⁵

Mardin tabip Odası üyesi olan Dr. A.K., Dr. Köçeroğlu’nun yaralanmalar ile ilgili belgeleri Mardin Tabip Odasına göndermesinin ardından güvenlik güçlerinin sıkı takibine alınmış ve herhangi bir silahlı çatışma, sokağa çıkma yasağı ya da güvenlik operasyonu yapılmayan Kızıltepe ilçesine sürülmüştü. Dr. Köçeroğlu, 18 Ocak 2016 tarihinde tutuklandı ve hüküm giymesine halinde 15 yıla kadar hapis cezasına çarptırılacaktı.

Köçeroğlu ve avukatı, hakkındaki suçlamaların uydurma olduğunu ve bunların aslında Nusaybin hastanesindeki acilde militan olduğundan şüphelenilen kişileri tedavi etmesi ve hastalarla konuşurken Kürtçe kullanması nedeniyle cezalandırmak amaçlı yöneltildiğini ileri sürmüştür. Mardin’deki mahkeme nihayetinde Köçeroğlu’na karşı yöneltilen suçlamaları delil yetersizliğinden düşürdü, ancak Köçeroğlu 18 Ocak’tan 12 Mayıs 2016 tarihine kadar duruşma öncesi tutuklu⁷⁶ kalmıştı.⁷⁷ Uluslararası hukuka göre, Türkiye keyfi olarak özgürlüğünden mahrum bırakılanlar için etkin bir çözüm yolu bulma yükümlülüğüne sahiptir.

“Nusaybin Devlet Hastanesi’nde durum iyi değil ... Hastane aylarca tamamen güvenlik güçleri tarafından idare edildi. Hastanenin üst katı güvenlik güçlerince işgal edildi. Oradaki hemşire ve doktorların üzerinde çok fazla baskı var. Güvenlik güçlerinin tacizlerini bildirmeye korkuyorlar. İşlerini kaybetme, Nusaybin dışına sürülme ya da haklarında ceza davası açılması korkusu ile biz avukatlara imzalı herhangi bir belge ya da ifade vermiyorlar..”

N.K., Nusaybin’de göstericilerin ateşli silahla yaralandıklarını belgeledikten sonra Terörle Mücadele Kanunu hükümleri kapsamında suçlanan bir doktorun avukatı.

Bu davalar, hiç şüphesiz, sağlık çalışanlarının sokağa çıkma yasağı bulunan yerlerde yaşanan suiistimler hakkında konuşması üzerine olumsuz etki yaratmıştır. Köçeroğlu’nun avukatı, N.K., Nisan 2016’da sokağa çıkma yasağı ilan edildiğinde Nusaybin’i terk etmiştir.⁷⁸ Bu konuda PHR’ye söyledikleri şöyledir: “Nusaybin Devlet Hastanesi’nde durum iyi değil. Köçeroğlu kalan birkaç kişiden biriydi. Hastane aylarca tamamen güvenlik güçleri tarafından idare edildi. Hastanenin üst katı güvenlik güçlerince işgal edildi. Oradaki hemşire ve doktorların üzerinde çok fazla baskı var. Güvenlik güçlerinin tacizlerini bildirmeye korkuyorlar. İşlerini kaybetme, Nusaybin dışına sürülme ya da haklarında ceza davası açılması korkusu ile biz avukatlara imzalı herhangi bir belge ya da ifade vermiyorlar.”

Nusaybin Devlet Hastanesi’nde Dr. Köçeroğlu ile yakın olarak çalışan bir hemşire N.K.’ya polis görevlilerinin PKK ya da YDG-H üyelerini tedavi etmemeleri için onları tehdit ettiğini ve bir YDG-H üyesi hastaneye gelirse kan verilmemesi talimatını verdiklerini anlatmıştır.

Dr. A.K. “Abdullah (Dr. Köçeroğlu) bir anlamda hepimizi simgeliyor. Hepimiz kolaylıkla işimizi yaptığımız için hapse atılabiliriz.” demiştir.⁷⁹

Tıbbi işlemler nedeniyle sağlık çalışanlarının cezalandırılmasını sağlayan idari davalar ya da ceza davaları Türkiye’nin görevlerini yaparken sağlık çalışanlarını koruma sorumluluğunun doğrudan bir ihlalidir. Dahası, tedavi hizmeti sundukları için sağlık çalışanlarının tutuklanması, ulusal hukuk çerçevesinde gerçekleştiriliyor olsa da, keyfi yakalama ve gözaltından korunma hakkının ihlali anlamına gelebilir.⁸⁰ Uluslararası insanlık hukuka göre, sağlık çalışanları tıp etiğine uygun faaliyetleri nedeniyle cezalandırılmaz.⁸¹

Dahası, BM Genel Kurulu Tıp Etiği ilkeleri hakkında devletlerin tıp etiğine uygun faaliyetleri nedeniyle sağlık çalışanlarını cezalandırmaması ve onları bu standartlara uymayan çalışmalar yapmaya zorlamaması gerektiğini belirtmektedir. Hangi gruba mensup olduklarına bakılmaksızın herkese ilk yardım yapılması ya da tedavi hizmeti verilmesi, hayati tehlike bulunan durumlarda acil tıbbi bakım sağlanmasına dair tıp etiği ilkelerine uygun olduğundan suç haline getirilemez.⁸²

Güneydoğuda acil sağlık hizmetlerinin verilmesi nedeniyle sağlık çalışanlarına karşı dava açılması ve idari soruşturma yapılmasının rutin hale gelmesi, görüş ayrılıklarını ifade eden kesimlerin Türkiye'nin her yerinde hükümet tarafından baskı altına alınmasının bir parçasıdır. Dr. A.K., Ankara'da 10 Ekim'de meydana gelen bombalamayı kınayan bir gösteriye katılması nedeniyle "Cumhurbaşkanına hakaret" ile suçlanmıştır.⁸³ 15 Haziran 2016 itibarıyla davası devam etmektedir. Hüküm giymesini halinde iki yıl hapis cezası verilecektir. Dr. A.K. bu konuda "Suçumuzun protesto sırasında 'Katil Erdoğan!' diye slogan atmaktan olduğu söylenmiştir ancak bu slogan atılmamıştır.

Sağlık Bakanlığı Dr. A.K.'nin protestolara katılması nedeni ile idari soruşturma başlatmıştır. Bu soruşturma sonucunda başka bir ile tayin edilmesi ya da daha ağır bir cezalandırma olan Mardin Devlet Hastanesi'ndeki işinden atılması söz konusu olabilir. Devlet hastanesi sistemi, Türkiye'de sağlık çalışanları için en büyük işverendir. Sağlık çalışanları, PHR'ye, kişinin devlet hastanesinden atılması halinde, devlet sağlık kuruluşları tarafından yeniden işe alınamayacağını ve esas itibarıyla özel hastaneler tarafından da istihdam edilemez duruma geleceğini anlatmıştır.

"Devlet çevremde bulunan, tedavi ettiğim kimselere düşman olarak bakmamı istiyor ve ben bunu yapamam. Amacım devlet için değil halkı için çalışan bir doktor olmak."

Dr. D.K., işini kaybeden ve Türkiye'nin güneydoğusunda barış talebinde bulunulan bir protestoya katıldığı için hakkında ceza davası açılan bir pratisyen doktor.

Mardin Tabip Odası üyesi başka bir pratisyen doktor olan Dr. D.K.⁸⁴ hakkında da bölgede barış talep etmek için SES ve TTB tarafından düzenlenen bazı gösterilere katılmasının ardından "PKK üyesi olmak ve PKK adına propaganda yapmak" iddiası ile ceza davası ve idari soruşturma açılmıştır.

"Devlet bizi sindirmek için böyle şeyler yapıyor. Ellerinde bu suçlamaları temellendirecek yeterli delil olmadığından, suçlama ya da cezaların asıl nedenleri hakkında emin değiller. Somut herhangi bir şey olsa idi, şimdiye kadar hakkımda hüküm veriri ya da en azından beni duruşmaya çıkarırlardı."⁸⁵

"Devleti düşman olarak görmüyoruz ama devlet bu [Kürt] bölgesinden insanlara düşman olarak bakıyor. Devlet çevremde bulunan, tedavi ettiğim kimseler düşman olarak bakmamı istiyor ve ben bunu yapamam. Amacım devlet için değil halkı için çalışan bir doktor olmak. Polis ve güvenlik güçleri devleti koruyor - bu onların görevi., ancak devlet aynısını bizden de [doktorlardan] bekliyor. Bu yeminimize ve doktor olarak insanlara hizmet verme yükümlülüğümüze aykırı."

Dr. D.K. Mayıs 2016'da PHR ile konuştuğunda, hakkındaki ceza davası devam etmekteydi, ancak idari soruşturmanın sonuçlarını gayri resmi olarak duymuştu: devlet hastanesi ile sözleşmesi feshedilmişti. Sözleşmesinin feshi ile ilgili remi yazı tebliği edildiğinde işten çıkarılacaktı; bu da kariyerinin sonu getiren bir cezalandırma idi.

TTB İstanbul Tabip Odası üyesi ve İstanbul'da bir devlet hastanesinden pratisyen doktor olarak görevli bir başkası hakkında da güneydoğuda barış talep edilen bir gösteriye katılmasının ardından idari soruşturma başlatılmıştı. Dr. E.K.⁸⁶ hastane yöneticileri tarafından kendisine 12 soru yöneltildiğini söyledi. Bunların arasında şu sorular da vardı: "Barış hemen, şimdi," ve 'Çocuklar için barış, savaşa hayır,' şeklindeki sloganlar; o dönemin gündemi ile düşünüldüğünde PKK çizgisine ait sloganlar. O halde neden bu sloganları attınız? Bu sloganları atarken ne düşündünüz ve hissettiniz?"⁸⁷

Dr. E.K.'ya sorulan sorular Sağlık Bakanlığı tarafından hakkında idari soruşturma başlatılan ve PHR'nin görüştüğü diğer doktorlara sorulanlarla benzerdir.

Sokağa Çıkma Yasaklarının Sağlık Hizmetlerine Erişim Üzerinde Etkisi

Uzun süren kargaşa ve devamlı sokağa çıkma yasakları döneminde sağlık sisteminin kapatılması, tedavi edilmeyen yaralanmalar ve hastalıkların sonuçlarının ağırlaşmasına ve ölümlere neden olarak insanların sağlık hizmetlerine erişimi üzerinde tahmin edilebileceği üzere yıkıcı etkilere yol açmış ve bölgenin sağlık altyapısı ve kaynaklarını zayıflatmıştır.

Sokağa çıkma yasağının kısmen kaldırılmasının ardından 20 Aralık 2015'te Diyarbakır'ın Sur ilçesindeki bir sokakta bir Türk polisi devriye gezerken.

Fotoğraf: ilyas Akengin/AFP/Getty Images

TTB'nin 2015 yılında yaptığı değerlendirmeye göre sağlık merkezlerinin kapatılması ve güvenlik güçlerinin devlet hastanelerindeki mevcudiyeti en az 13 ilde bölge sakinleri için sağlığa erişimi ciddi anlamda engellemiştir. Cizre, Diyarbakır (Sur ilçesi), Hakkâri, Mardin ve Şırnak'taki tüm birinci basamak sağlık merkezleri Ağustos 2015'te başlayan ilk dalga sokağa çıkma yasakları sırasında kapatılmıştır ve durum yaklaşık 470.000 kişilik bir nüfusu etkilemiştir.⁸⁸ Buna ek olarak, bu yerlerdeki devlet hastaneleri Türk güvenlik güçleri tarafından işgal edilmiştir ve mevcudiyetleri hayati tehlike içeren durumlar hariç bölge sakinlerinin tedavi almaya gelmelerini engellemiştir.⁸⁹

Cizre Devlet Hastanesi'nde görevli Dr. B.K., PHR'ye, normalde her gün hastanede 250 ila 300 hastanın tedavi gördüğünü söylemiştir. Ancak Dr. D.K.'ya göre 4 Eylül 2015'te ve daha sonra tekrar 14 Aralık 2015'te başlayan sokağa çıkma yasakları sırasında, bir kısmı güvenlik güçlerince işgal edilen hastanede günde ortalama 15'ten az hasta tedavi edilmiştir: "Güvenlik güçlerinin neden hastaneye yerleştiğine dair herhangi bir açıklama yapılmadı. İkinci sokağa çıkma yasağı sırasında, üçüncü kata çıkmamıza izin verilmedi; serviste hasta yatağı kalmamıştı."

Nusaybin Devlet Hastanesi'nde önceden 200 yatak vardı, ancak Haziran 2016 itibarıyla tedavi gören sivil kalmamıştı.⁹⁰ Tüm hastalar Nusaybin'in yaklaşık 62 kilometre kuzeybatısında bulunan Mardin Devlet Hastanesi'ne nakledilmişti. Sokağa çıkma yasakları ve silahlı çatışmaların başlamasından önce Diyarbakır ilinin Bağlar ilçesindeki 420.000 bölge sakinine 23 aile sağlığı merkezi hizmet veriyordu. O tarihten bu yana bunların dördü polis karakoluna dönüştürüldü ve bu merkezlerin hizmet verdiği yerel nüfusa sağlık hizmetlerinin nasıl verileceğine dair hazırlandığı bilinen bir plan henüz yok.⁹¹

Sokağa çıkma yasakları ve askeri işgal sırasında hastanelerin açık kaldığı durumlarda bile, güvenlik güçlerinin mevcudiyeti ve sokakların rasgele olduğu belli olarak kapatılmaları ya da buralarda ateş açılması ancak zorunlu hallerde tıbbi bakım için giden bölge sakinlerini kesin bir şekilde hastanelerden uzaklaştırmıştır. Parmağını mutfak kapısına sıkıştırdığı için bir yaşındaki kızının parmağına dikiş atılması gereken bir Cizreli ikinci sokağa çıkma yasağı sırasında Cizre Devlet Hastanesi'ne girişini anlatmıştır. Evden çıktıktan sonra bir daha dönemeyeceği korkusuyla kızını hastaneye götürmek için iki gün beklemiş ve parmağın iyileşmemesi nedeniyle hastaneye gitmek zorunda kalmıştır. "Vardığımızda, silahlı güvenlik görevlileri acilin girişinde kimliklerimizi kontrol etti. Sonra beni aradılar. Bir yaşındaki kızımı da bezine kadar aradılar. En sonunda içeri girdiğimizde, acil servis askeri bir üs gibiydi. Her yerde silahlı adamlar ve duvarlara dizili kum torbaları vardı. Burası bir hastaneden çok kale gibiydi."⁹²

Cizre'de bölge sakinleri kentteki sekiz sağlık merkezinin kapanmasının ardından sağlık hizmeti almak için son çareleri olan devlet hastanesine çoğunlukla ulaşamadıklarını ve sokağa çıkma yasakları sırasında acil bir durum yoksa nadiren hastaneye gitmeye çalıştıklarını belirtmiştir.

Ayrıca sokağa çıkma yasağının ilan edildiği yerlerdeki devlet hastaneleri ve aile sağlığı merkezlerinin işleyişi büyük ölçüde sekteye uğramıştır.⁹³

Sağlık çalışanlarının sağlık merkezlerine erişememesi, güvenliğin genel anlamda olmaması ya da merkezlere hasar veren ve ayırım gözetmeyen saldırı tehdidi nedeniyle sokağa çıkma yasakları sırasında çoğu sağlık merkezi kapatılmıştır. Cizre’de çatışmalar sırasında üç aile sağlığı merkezi imha edilmiştir. Diyarbakır’ın Sur ilçesinde aile sağlığı merkezlerinin tamamı yıkılmış ya da polis ve askerler için yatakhane ve karakola dönüştürülmüştür. Sağlık merkezlerinin kapanması ile devlet hastaneleri sağlık hizmeti almak için tek seçenek haline gelmiştir.⁹⁴

Ne var ki, güvenlik operasyonları sırasında devlet hastanelerinde sunulan hizmetler çok kısıtlı olmuştur. Bölgede yaşayan sağlık çalışanlarının kaçması ya da zorla veya gönüllü olarak başka hastanelere gönderilmeleri nedeniyle, sokağa çıkma yasağı ve güvenlik operasyonları olan yerlerdeki hastanelerin çalışan sayısı yaklaşık yüzde 75 oranında azalmıştır. Nusaybin Devlet Hastanesi’nde çalışan 60 tıp uzmanının Dr. C.K. dahil 45’i görünüşte güvenlik nedeniyle başka hastanelere gönderilmiştir. Bunların bazıları yerine askeri doktorlar alınmış ve sadece acil sağlık hizmetleri verilmiştir.

Güneydoğu Türkiye’deki devlet hastaneleri ve sağlık merkezlerine atanmış olan bazı sağlık çalışanları daha güvenli yerlere tayin ve yeniden atama istemiştir. Bu, bazı yerlerde sokağa çıkma yasaklarının kaldırılmasına rağmen yeterli sayıda sağlık çalışanı bulundurma gücüne geldiğini göstermektedir. Diyarbakır ilinin sokağa çıkma yasağı ilan edilen Sur ilçesinde, Mayıs 2016 itibarıyla, Sur’un yeni açılmış kesimlerinde kent sakinlerini temel sağlık hizmetlerine hiçbir erişimleri olmaksızın bırakacak şekilde, tüm sağlık çalışanlarının kent başka yerlerine yeniden ataması yapılmıştır. Sur’da yaşayanlar kent diğer yerlerindeki sağlık merkezlerine gidebilecek olsa da, sigortasız olarak ya da gittikleri ilçede kayıtları olmaksızın erişebilecekleri hizmetler sınırlıdır. Sokağa çıkma yasağı uygulanan yerlerde Türkiye’nin diğer yerlerinden gelen gönüllüler Sağlık Bakanlığı tarafından gönderilmiştir; ancak yereldeki tabip odalarına göre bu gönüllülerin büyük çoğunluğu Kürtçe bilmediklerinden durumun hizmet kalitesini düşürmesi muhtemeldir.⁹⁵

Ayrıca sokağa çıkma yasağı olmayan yerlerdeki hastaneler yeniden hizmet vermeye başlarken, bölgedeki aile sağlığı merkezleri ile toplum sağlığı merkezlerinden oluşan birinci basamak sağlık hizmetleri ağı olayların başlamasından önceki düzeyine gelebilmek için çok yol almalıdır.

Tedavi Hizmeti Sunmama ve Diğer ihlaller hakkında Soruşturma Yapılmaması

Güneydoğu Türkiye’de uzayan sokağa çıkma yasakları bölgenin sağlık sistemi üzerinde yıkıcı bir etki bırakmakla kalmamış aynı zamanda bu raporda anlatıldığı üzere etkin olarak soruşturulmamış olan ağır insan hakları ihlallerinin de üstünün kapatılmasına yol açmıştır. Halihazırda, insan hakları grupları güneydoğu Türkiye’de sivillere karşı gerçekleştirilen insan hakları ihlalleri ile ilgili cezasızlık uygulamalarını raporlamıştır. İster güvenlik güçleri isterse silahlı gruplar (Kürdistan İşçi Partisi [PKK] ve Yurtsever Devrimci Gençlik Hareketi [YDG-H]) tarafından neden olunsun, ölümlerin etkili biçimde soruşturulmaması söz konusudur.⁹⁶ Aile üyeleri ve avukatları insan hakları için Doktorlar’a (PHR) yerel savcılarının kanunsuz adam öldürmelerle ilgili bildirimler hakkında soruşturma başlatmayı sürekli reddettiklerini belirtmiştir. Adli tıp uzmanları ve avukatlar ise savcılarının otopsi raporları benzeri adli tıp delillerini sakladıklarını ve bunları insan hakları ihlali iddiaları hakkında ceza soruşturmalarında kullanmadıklarını aktarmıştır. Çoğu aile üyesi önceki cezasızlık örneklerinden dolayı cesaretlerini yitirdiğinden insan hakkı ihlallerini bildirmemektedir.

Temmuz 2015’ten bu yana, hem yerel hem de merkezi hükümet “etkisiz hale getirilen terörist” sayısına dair medya da çeşitli demeçler vermiştir. Ancak, Türkiye’deki insan hakları gruplarının bildirdiği yüksek düzeyde ölüm ve yaralanma oranlarına ve uluslararası topluluğun artan endişelerine rağmen hükümet bölgedeki sıradan yurttaşların ölümlerinden bahsetmemiştir.⁹⁷

ihlallerin olduğu yerlere erişimin bulunmaması ve ölümleri belgeleyen sağlık çalışanlarının hukuki zulüm görmesi nedeniyle insan hakları ihlallerinin belgelenmesi ve raporlanması sivil toplum örgütleri,

avukatlar ve uluslararası gözlemciler için daha da zorlaşmıştır. Bunun sonucunda adalet süreçlerinden önemli ölçüde taviz verilmiştir.

Cizre’de, muhtemel ihlallerin olduğu yerler yıkılmıştır. Sokağa çıkma yasağının kaldırıldığı gün Mezopotamya Hukukçular Derneği’nden bir avukat bir başka grup avukatla birlikte Cizre’ye gitmiş ve haftalar boyu 100’den fazla insanın mahsur kaldığı bodrumları ziyaret etmiştir.⁹⁸ Avukat PHR’ye orada olanları soruşturma konusunda yetkililerin çok isteksiz olduğunu ve hatta faal olarak delilleri yok ettiklerini anlatmıştır:

“Cizre başsavcısına gittik ve bu insanların öldürülmeleri ile ilgili bir soruşturma başlatması için talepte bulunduk. Bize yanıtı, ‘Neyiniz var sizin? Askerler ve ordu da öldü’ oldu. En sonunda bodrumlara gitmeyi kabul ettiğinde, zırlı bir araç ve üzerinde kurşun geçirmez bir yecele geldi. Bize kendini güvende hissetmediğini söyledi. ‘Burası güvenli değil, duvarlar üstüme çökebilir’ dedi. Ona bodrumlarda vücut parçaları olduğunu ve bunları incelemesi gerektiğini söyledik. Bize ona göstermek için bunları gidip getirmemizi söyledi. Biz de dediğini yaptık. Bir kaç gün sonra, polis, valilik talimatı üzerine, askerlerin de yardımıyla bodrumları yıktı.”⁹⁹

PHR’nin konuştuğu çoğu aktivist ve avukat Cizre’de toplamda 79 gün süren ikinci sokağa çıkma yasağının uzunluğu hakkında öfke ve şüphelerini ifade etmiştir. Bazıları sokağa çıkma yasağının uzatılmasının, yerel savcı kapsamlı bir olay yeri incelemesi yapmadan önce güvenlik güçlerinin cenazeleri bodrumlardan çıkarmasını sağladığını iddia etmiştir.¹⁰⁰ Beş sivil toplum örgütü, ayrı ayrı hazırlanmış raporlarda, Cizre bodrumlarında 100’ü aşkın insanın öldürülmüş olmasına rağmen hiçbir soruşturma yürütülmediğini bildirmiştir.¹⁰¹

Ancak münferit vakalar da araştırılmamaktadır. 16 yaşındaki oğlu Çekvar vurulduktan sonra ilk yardıma ulaşamadığı için kan kaybından ölen Netice Çubuk, Diyarbakır savcılığına suç duyurusunda bulunmuştur. Avukatı ayrıca hastaneden otopsi raporunun bir nüshasını istemiştir. Ancak Çubuk kendilerine verilen raporun boş bir sayfadan ibaret olduğunu ve formun doldurulmadığını belirtmiştir.

PHR araştırmacıları 8 Ocak 2016 tarihinde Diyarbakır’ın Sur ilçesinde vurularak öldürülen 15 yaşındaki Rozerin Çukur (sağdaki fotoğraf) ve öldürülen diğerlerinin aileleri ile konuşurken.

Çubuk, “Savcıya yapılan suç duyurusunda, oğlumun bacağından ve bir de karnının sol tarafından vurulduğunu ancak asıl ölüm nedeninin kan kaybı olduğunu yazdık. Hastaneye götürülmüş olsaydı, bugün hayatta olabilirdi,” demiştir. “Savcı başvuru ile ilgili hiç bir şey yapmadı – soruşturmayı başlatmayacak olursa Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne başvuracağım.”

Diğer dosyalarda da, avukatlar ve aileler yerel savcılarının sivil ölüm iddiaları ile ilgili soruşturma başlatmayı reddettiklerini anlatmıştır.

15 yaşındaki Rozerin Çukur, iddialara göre Türk güvenlik güçleri tarafından 8 Ocak 2016 tarihinde vurularak öldürülmüştür. Rozerin dokuz günlük bir sokağa çıkma yasağının sona ermesinin hemen ardından mahallede yeni bir sokağa çıkma yasağı ilan edilmeden birkaç saat önce Diyarbakır ilindeki Sur ilçesine doğru yola çıkmıştır. Babası Mustafa Çukur, eşinin ve kendisinin kızlarının cep telefonu şarjı bittikten sonra kızlarına ulaşamadıklarını ve sokağa çıkma yasağının haftalar boyu sürdüğünü söylemiştir. Ailesi, Rozerin’in ölüm haberini akşam haberlerinden öğrenmiştir.¹⁰²

Çukur, “Ölüm haberini Kürtçe altyazıları olan bir Türk medya kanalından öğrendik – Kanal resmini gösterdi ve bir ‘teröristin’ keskin nişancılar tarafından öldürüldüğünü söyledi. Doğrudan insan hakları Derneği’ne girdik, çünkü bunun bir insan hakları ihlali olabileceğini düşündük. Daha çocuktuk. Elinde devlete karşı savaşağı bir silah yoktu.” demiştir.

Çukur ailesi savcıya suç duyurusunda bulundu ve yerel yetkililerle görüşmeye çalıştı. Savcı, Çukur’dan kızının güvenlik güçleri tarafından öldürüldüğü iddiasına dair delil isteyerek yanıt verdi. Çukur, kızının öldürüldüğü mahallenin hala sokağa çıkma yasağı kapsamında olduğunu ve polis ve askerlere göre, burada silahlı gruplarla çatışmaların devam ettiğini belirterek yanıt verdi. Çukur, savcıya “Çok güçlü bir ordunuz varken siz bile Sur sokaklarına çıkmadığınızı söylüyorsunuz. Soruşturmayı başlatacak delilleri siz toplayamıyorsanız, benden bunu yapmamı nasıl beklersiniz?” dediğini söylemiştir.

İnsan hakları Derneği’ndeki (İHD) bir avukat yetkililerin soruşturma yapma konusundaki isteksizliğini doğrulamıştır: “Genellikle bir başvuruda bulunduğunuzda, savcının başvuruyu alıp bir numara vermesi gerekir, ancak bu herhangi bir soruşturma açılacağı anlamına gelmez. Rozerin ile ilgili olarak da, başvuruyu aldılar, bir numara verdiler ama sonra hiç bir şey yapmadılar.”¹⁰³

Medyada, Rozerin Çukur’un cenazesinin, öldüğü bildirildikten neredeyse altı ay sonra 6 Haziran’da tespit edildiği haber yapıldı. Aile ertesi gün kızlarını defnetti.¹⁰⁴

PHR, buna benzer yaklaşık 300 davayı temsil eden İHD avukatları ile görüşmüştür. Bunlar arasında, Türk güvenlik güçleri tarafından yargısız infazlar ve işkence dahil, insan hakları ihlali iddialarının yanı sıra tazminat talepleri de bulunmaktadır. Avukatlar, PHR’ye soruşturma başlatmayan savcılar nedeniyle davaları destekleyecek çok az bilginin –genellikle de sadece bir otopsi raporunun– kayda geçtiğini bildirmiştir. Daha ileri soruşturma yapılması için herhangi bir çaba sarf edilmemiştir. Savcılar, olay yerlerine erişimin mümkün olmadığını söyleyerek, sokağa çıkma yasaklarının soruşturmaların yürütülmesinde ana engel olduğuna işaret etmiştir. İHD avukatları savcılarının Türk güvenlik güçlerini suçlayan insan hakları ihlalleri iddialarını soruşturma konusunda isteksiz olduğunu söylemiştir.

Türkiye’nin Hukuki Yükümlülükleri

Tıbbi Tarafsızlık ve Sağlık Hakkı

Bu raporda belgelenmekte olan, tıbbi bakım amaçlı nakil araçlarına ve personele kasten saldırılması dahil, sağlık hizmetlerine erişim konusunda ciddi kısıtlamalar, Türkiye’nin gerek uluslararası insan hakları gerekse insancıl hukuk kapsamındaki yükümlülüklerinin aksine işaret etmektedir. Ülkenin güneydoğusunda yaşanan silahlı çatışmaların iç çatışma, olağanüstü hal ya da suç olduğu iddia edilen faaliyetlerin engellenmesi olarak görülüp görülmeyeceğinden bağımsız olarak, Türk makamları acil sağlık hizmetlerine erişimi sağlamanın yanı sıra herkesi tedavi etmelerini sağlayacak biçimde sağlık çalışanlarına etkili koruma sağlanması yükümlülüğüne sahiptir. Haklar ihlal edildiğinde, ilgili makamların durumu soruşturması gerekmektedir. Bu raporda gösterildiği üzere, Türk hükümeti bu yükümlülükleri sistematik olarak dikkate almamaktadır.

Uluslararası insancıl hukuk, sağlık tesislerinin silahlı çatışmaların olduğu dönemlerde sağlık hizmeti gerekleri dışında kullanılmasını kesin bir şekilde yasaklamaktadır.¹⁰⁵ Ayrıca, uluslararası insan hakları hukuku, devletin sağlık hizmetine erişime herhangi bir müdahale edilmesine izin vermeyerek sağlık hakkına saygı göstermesini gerektirmektedir.¹⁰⁶

İşleyen bir sağlık hizmeti sisteminin sağlanması ve sağlık çalışanlarının etik sorumlulukları uyarınca mesleklerinin gereğini yerine getirmesinin sağlanması hakkında devletin yükümlülükleri tıpkı barış zamanında olduğu üzere silahlı çatışma ya da iç karışıklık durumlarında da devam eder.¹⁰⁷ Hükümetler hasta ve yaralıların tedavisinde sağlık çalışanlarının bağımsızlığını ve tarafsızlığını korumalıdır.¹⁰⁸

Tıbbi tarafsızlık¹⁰⁹ için aşağıdakiler gerekmektedir:

- Sağlık çalışanlarının, hastaların, tesislerin ve nakil olanaklarının saldırı ya da müdahaleden korunması;
- Tıbbi bakım ve tedaviye engelleme olmaksızın erişimin sağlanması;
- Sivillerin insana yakışır muamele görmesi ve hastalarla yararlıların ayrımcılığa uğramaması.¹¹⁰

Tıbbi tarafsızlık, ayrıca, sağlık çalışanlarına siyasi aidiyet, etnik köken, ırk, toplumsal cinsiyet ve diğer etkenlere bakılmaksızın hasta ve yaralıları tarafsız biçimde tedavi etmeleri nedeniyle cezalandırma ve diğer devlet tedbirleri yoluyla müdahale edilmekten korumaktadır. Tedavi hizmeti sunması nedeniyle sağlık çalışanlarının tutuklanmaları, Türkiye'nin de taraf olduğu Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi kapsamında bahsi geçen keyfi gözaltı ve tutuklamaya karşılık gelebilir.¹¹¹

Sağlık hakkı, sosyo-ekonomik statü, coğrafi konum, etnik köken ya da başka bir etkene dayalı ayrımcılık yapılmaksızın olabilecek en yüksek standartta sağlık hizmetine eşit erişim hakkında devletlerin yükümlülüklerini kapsamaktadır.

Sağlık hakkı, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 12. Maddesinde (Türkiye tarafından 2003'te imzalanmıştır) kapsamaktadır.¹¹² Uluslararası insan hakları hukukuna göre, devletlerin hem barış zamanında hem de silahlı çatışma ya da iç karışıklık dönemlerinde işleyen bir sağlık sistemi sağlama yükümlülükleri bulunmaktadır.¹¹³ Devletler, ayrımcılık yasağı ve hakkaniyetli erişim ilkelerini gözeterek, temel sağlık hizmetlerini, asgari düzeyde gerekli gıda, temel barınma, konut, temizlik ile yeter miktarda güvenli ve içilebilir suya erişimi sağlamanın yanı sıra temel ilaçları da sağlamalıdır.¹¹⁴

Buna ek olarak, Türk Ceza Kanunu'nun 97. ve 98. Maddeleri ilk yardım görevlerini ihmal eden sağlık çalışanlarına ceza verilmesini gerektirmektedir. Türk hukukunda, sağlık çalışanları ayırım gözetmeksizin sağlık hizmeti sunma konusunda sadece etik bir sorumluluğa sahip değildir, bunu yerine getirmemeleri halinde cezai sorumlulukları da bulunmaktadır. Bu nedenlerle, sağlık sistemi ile değişiklikler getiren torba yasanın 46. Maddesinde mesleğini icraya "yetkisiz" kişilerce acil sağlık hizmetinin verilmesine dair Türk hükümetinin keyfi olarak getirdiği kısıtlama yalnızca Türkiye'nin uluslararası insan hakları yükümlülüklerini ihlal etmemekte, aynı zamanda sağlık çalışanlarını iç hukuk kapsamında da suç işlemeye zorlanmaktadır.

Etkili Çözüm Hakkı

Türkiye'nin insan hakkı yükümlülükleri, yaşam hakkı ihlallerinin önlenmesi ve bu hakkın korunması için gereken tüm tedbirlerin alınması ile sınırlı değildir; aynı zamanda güç kullanımından kaynaklanan tüm ölümlerin etkili biçimde soruşturulmasını da kapsamaktadır. Etkili soruşturmaların yapılmasının amacı her durumda hesap verebilirliğin sağlanması ve özellikle de devlet güvenlik güçleri tarafından gücün orantılı kullanımını sağlayarak yaşam hakkının korunmasına katkıda bulunmaktır.¹¹⁵

Mağdurun etkin çözüm hakkının araştırılması görevi, Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 2(3), 6 ve 14(1). Maddeleri ile birlikte uluslararası insan hakları hukuku ve standartlarında tanındığı üzere tüm devletlerin ödevleri arasında yer alır.¹¹⁶ Bu açıdan devlet yükümlülükleri, Ağır Uluslararası İnsan Hakları Hukuku ihlalleri ve Ciddi Uluslararası İnsancıl Hukuk ihlalleri Mağdurlarının Çözüm ve Tazminat Hakkına Dair Temel Prensipler ve Kurallar'da ayrıntısı ile sıralanmakta ve tazminat ve adalete erişim haklarını da içermektedir.¹¹⁷

Bunlara ek olarak, – mağdurlar, aile üyeleri ve halkın geneli için – geçmiş insan hakları ihlalleri hakkında hakikati bilme hakkı insan hakları hukuku tarafından insan hakları ihlallerinin tazmini ve soruşturulması konusunda devletin yükümlülükleri tanınmaktadır.¹¹⁸

Devletler aşağıdakiler için tedbir almalıdır:

- İnsan hakları ihlallerinin sebepleri ve koşulları dahil suçlar hakkında hakikatin ortaya çıkarılması.
- Yürütülen soruşturmaların ilerleyiş ve sonuçlarının belgelenmesi.
- Faillerin kimliklerinin ve ölüm ya da zorla kaybedilme söz konusu olduğunda mağdurların akıbetinin ve yerlerinin açıklanması.

Hakikat; mağdurların ve ailelerinin onlara ne olduğunu anlamaları, yanlış bilgilerin düzeltilmesi ve istismara yol açan etkenlerin ortaya çıkarılması için hayati önem taşımaktadır. Toplumların, istismarların neden ortaya çıktığını ve böylece tekrarlarının nasıl önlenebileceğini anlamalarını sağlar.

Sonuç

Temmuz 2015'te Türk güvenlik güçleri, Kürdistan İşçi Partisi (PKK) ve ona bağlı gençlik milislerinin arasında açık düşmanlığın tekrar ortaya çıkması ile, özellikle Türk hükümeti tarafından, sağlık hakları ve tıbbi tarafsızlık ihlallerinin yaygın olarak meydana geldiği bir dönem başlamıştır. Türk güvenlik güçleri; güneydoğuda kentleri tamamen kuşatmış, sağlık tesislerinin kanunsuz olarak askeri amaçlarla kullanmış, acil sağlık hizmetlerine erişimi engellemiş ve bunlardan mahrum etmiş, sağlık tesislerini imha etmiş, sağlık çalışanlarına saldırmış ve zulüm uygulamış ve diğer yöntemlerle bölge sakinlerinin yaşam ve sağlık haklarını ihlal etmiştir.

PKK ve ona bağlı gençlik milisleri dahil silahlı gruplar; sağlık tesislerine ayırım gözetmeksizin ağır hasar veren saldırılar düzenleyerek, sokağa çıkma yasağı ilan edilen mahallelere girişi zorlaştıracak barikatlar yaparak, kentlerin yoğun nüfuslu mahallelerinde Türk güvenlik güçleri ile çatışma başlatarak ve bu şekilde sivil yaşama verilen zararı artırarak sivil yaşamların kaybına ve acil sağlık yardımının sağlanmasına katkıda bulunmuştur.

Devlet hastanelerinin acil servislerinde bahçelerinde gözle görülür biçimde silahlı güvenlik güçlerinin bulunması devlet hastanelerinden acil sağlık hizmeti almak isteyen bölge sakinleri açısından bir korku ortamı yaratmıştır. Devlet güvenlik güçleri, güneydoğudaki güvenlik operasyonları sırasında savaşçı ve savaşçı olmayanlar arasında kesin bir ayırım yapma konusunda başarısız olmuş ve yerel sağlık çalışanlarına PKK amaçlarının sempatzanı ve teröre yardım ve yataklık yapan taraflar olarak muamele etmiştir. Sokağa çıkma yasağı olan yerlerin ötesinde kalan bölge sakinlerine, güvenlik güçleri tarafından, PKK destekli savaşçıları saklayarak ya da onlara sempati besleyerek işbirliği yapma şüphesi ile bakılmıştır.

Doktorlar ve diğer sağlık çalışanları işlerini yaptığı için hukuki taciz ile hedef alınmıştır ve çoğu bölgeyi terk etmiş ya da buradan zorla başka yerlere gönderilmiştir. Tüm bu etkenlerin tahmin edilebilir sonucu güneydoğu çapında sağlık hizmeti sisteminin zayıflaması ve bölge sakinlerinin yüzlercesinin önlenebilir ölümleri ve yaralanmaları olmuştur.

Buna ek olarak, Türk yetkililer insan hakları ihlali iddiaları ile ilgili olarak güvenlik güçlerinin hesap verebilirliğini sağlama konusunda başarısız olmuş ve süresiz sokağa çıkma yasakları uygulayarak ve güneydoğudaki askeri müdahaleyi kınayanları baskılama yolu ile ifade özgürlüğüne yurt çapında saldırıda bulunarak insan hakları ihlal etmiştir. Muhalif PKK ve Yurtsever Devrimci Gençlik Hareketi de, kentin yoğun nüfuslu yerlerinde barikatlar kurarak ve patlayıcılar yerleştirerek sivil yaşamı koruyacak tedbirleri alma konusunda başarısız olmuştur.

Türk güvenlik güçleri tarafından yürütülen terörle mücadele operasyonları, sivil ölümlerden veya insan hakları ihlallerinden bahsetmeyen Cumhurbaşkanı Erdoğan dahil Türk yetkililerince doğrudan desteklenmiş ve övülmüştür. Türk yetkilileri, uluslararası gözlemcilerin erişimini reddederek ve insan hakları ihlallerinin mağdurları için adalet arama çabaları nedeniyle sivil topluma zulmederek, güneydoğudaki operasyonların izlenmesine ve bunlara dair hesap verebilirliğin sağlanmasına yönelik her türlü çabayı etkin olarak engellemiştir.

Türkiye ve PKK arasındaki 33 yıllık çatışmanın en son döngüsü devam ederken, Türkiye'nin daha fazla yaşam kaybını engellemek ve on yıllardır süren mücadele sırasında acı çeken bütün bir nüfusun sürekli yalnızlaştırılmasını ele almak için uluslararası insan hakları ve insancıl hukuka uyması esastır.

insan Hakları için Doktorlar (PHR), Türk hükümetine, sağlık hizmetine erişimi engelleyen kanunsuz uygulamalara son vererek ve güneydoğuda Temmuz 2015'ten bu yana, Türk güvenlik güçleri eliyle olanlar dahil, gerçekleştirilen insan hakları ihlallerine dair tüm iddiaları soruşturarak tüm yurttaşların haklarına saygısını göstermesi çağrısında bulunmaktadır. PHR, ayrıca, Türk hükümetine 21 Temmuz 2016'da ilan edilen üç aylık olağanüstü hal boyunca hukukun üstünlüğüne ve uluslararası insan hakları standartlarına saygı göstermesi çağrısından bulunmaktadır. Türkiye, - olağanüstü hal döneminde askıya alınmış olan - Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne uyulmasını yeniden sağlamalı, uygun süreçleri kullanmaksızın on binlerce insanın toplu olarak gözaltına alınması ve tutuklamasına son vermeli ve hükümetin sıkı önlemleri sırasında gözaltına alınan herkes için işkence ve diğer kötü muameleden koruma sağlamalıdır.

Cizre'de hükümet güçleri ve Kürt savaşçılar arasındaki çatışmada yıkılan evinin önünde oturan adam, 2 Mart 2016.

Fotoğraf: Çağdaş Erdoğan/Getty Images

Tavsiyeler

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Başbakan Binali Yıldırım ve Türk Hükümeti'ne:

- Uluslararası hukuk kapsamında Türkiye'nin insan hakları yükümlülüklerini, aşağıda belirtilenler dahil, ihlale neden olan kanunsuz uygulamalara bir an önce son verilmeli ve bunlar yasaklanmalıdır:
 - o Sınırsız sokağa çıkma yasakları dahil ve bunlarla sınırlı kalmamak üzere sağlık hizmetlerine erişimin engellenmesi.
 - o Devlet hastanelerinin askeri amaçlarla kullanılması. Türk güvenlik güçleri, bir an önce personelini tüm devlet hastanelerinden çekmeli ve devlet hastaneleri ve diğer sağlık tesislerinin hasta ve yaralılara sağlık hizmeti sunulması dışında herhangi başka bir amaçla gelecekte kullanılmasını yasaklamalıdır.
 - o Uluslararası tıp etiği ilkeleri doğrultusunda çalışmalarını yürüten ve ifade özgürlüğü hakkını kullanan sağlık çalışanlarının cezalandırılması - bunun içinde Sağlık Bakanlığı tarafından sağlık çalışanlarına karşı başlatılan idari soruşturmalar ve ceza kovuşturmaları da yer almaktadır.
 - o Yaralı göstericilere acil sağlık hizmeti veren sağlık çalışanlarına karşı her türlü saldırı. Sağlık çalışanları ve/veya tesislerine karşı şiddet kullanan tüm failer uluslararası standartlara göre sorumlu tutulmalıdır.
 - o Sağlık çalışanlarının ihtiyaç sahiplerine acil sağlık hizmeti sunma görevini ihmal etmesini suç haline getiren Türk Ceza Kanunu'nun 97. ve 98. Maddelerinin dikkate alınmaması. Türkiye acil sağlık hizmetinin bağımsız sağlık çalışanları tarafından "ruhsatsız" veya "yetkisiz" olarak sunulmasını suç haline getiren 2014 tarihli kanun hükmünü iptal etmelidir.
- Uluslararası gözlemcilerin, sokağa çıkma yasağı ilan edilen ve devam eden güvenlik operasyonlarının bulunduğu yerler dahil, güneydoğunun her yerine tam ve bağımsız erişimini engelleyen yasaklamalar bir an önce kaldırılmalıdır.
- Güneydoğu Türkiye'ye erişim talebinde bulunan BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği ve diğer uluslararası gözlemcilerin Türkiye'ye ülke ziyareti yapması desteklenmelidir.
- Gazeteciler, hukukçular, sağlık çalışanları ve akademisyenler dahil tüm bireylerin hukuka uygun olarak ifade özgürlüklerini kullanmaları nedeniyle açılan davalar sona erdirilmelidir.
- Tüm insan hakları ihlali iddiaları bağımsız ve tarafsız olarak ve zamanında soruşturulması sağlanmalı ve bireysel ceza sorumluluğunun işaret eden delillerin olması halinde, fail uluslararası adil yargılanma standartlarına uygun bir mahkemede biçimde yargılanmalıdır.

Avrupa Birliği'ne:

- Türkiye'nin Anayasa Mahkemesi'nde açılan davalarla ilgili olarak harekete geçmeyi reddetmesinin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve diğer uluslararası mekanizmalara başvurulmadan önce iç hukuk yollarının tüketilmesini gereğini ortadan kaldırdığının farkına varılmalıdır. Bu kapsamda sokağa çıkma yasakları sırasında sivillerin yargısız olarak infaz edildiklerine dair iddiaları ve sokağa çıkma yasaklarının hukukiliğini sorgulayan başvurularla uluslararası tıp etiğine uygun olarak tarafsız tedavi hizmeti sundukları için suçlanan doktorlar dahil ifade özgürlüğü haklarını kullanmaları nedeniyle ceza kovuşturmaları ile karşılaşanlar tarafından açılan davalar yer almaktadır.
- Bağımsız uluslararası gözlemciler ve araştırmacılar tarafından, insan hakları koşullarının etkili ve saydam izlenmesinin kolaylaştırılması için, sokağa çıkma yasağı olan yerler dahil güneydoğu Türkiye'ye yapılacak ziyaretler desteklenmelidir.

Kürdistan İşçi Partisi (PKK), Yurtsever Devrimci Gençlik Hareketi (YDG-H) ve diğer silahlı muhalif gruplara:

Not: PKK ve güneydoğuda faal diğer silahlı gruplar güneydoğudaki il ve ilçeler üzerinde fiili kontrol uygulamamıştır ve bu nedenle savaş hukuku ile bağlı değildir. PHR, buna rağmen, PKK ve diğer silahlı grupların aşağıdakiler yolu ile çatışma durumlarında ayırt etme ve orantılılık kurallarına saygı göstermelerini tavsiye etmektedir:

- Çatışmaya taraf olmayanların yaşam haklarının korunması konusunda insan hakları hukukundan kaynaklanan yükümlülüklerini ihlal eden ve ayırım gözetmeyen her türlü saldırı, aşağıda belirtilenler

dahil, bir an önce sona erdirilmelidir:

- o Sağlık tesislerinin kasten ya da ayırım gözetmeksizin hedef alınması ve barikat kurulması dahil ancak bunlarla sınırlı kalmamak üzere sağlık hizmetine erişimin engellenmesi. Bu, silahlı grupların meşru bir askeri hedef olarak gördükleri Türk güvenlik güçleri tarafından işgal edilen ya da bunlara yakın olan sağlık tesislerine verilen hasarı da kapsamaktadır.
- o Türk güvenlik güçleri tarafından işgal edilen devlet hastanelerine saldırılar. İşleyen bir hastane ya da sağlık tesisi hiçbir koşulda meşru bir askeri hedef olarak görülemez.
- o Sivil ölümlere neden olan ve ayırım gözetmeyen saldırılar.
- o Yaralı göstericilere acil sağlık hizmeti sunan sağlık çalışanlarına ayırım gözetmeyen saldırılar.

Son Notlar

¹ Ana Sayfa, “7 bin 78 PKK’li etkisiz hale getirildi,” Yeniçağ, 23 Mayıs 2016, <http://www.yenicaggazetesi.com.tr/7-bin-78-pkkli-etkisiz-hale-getirildi-138066h.htm>; “7,078 PKK ‘made ineffective’ in last 10 months, Turkish military sources say,” Daily Sabah, 23 Mayıs 2016, Erişim tarihi: 24 Mayıs 2016, <http://www.dailysabah.com/war-on-terror/2016/05/23/7078-pkk-terrorists-killed-in-last-10-months-in-counter-terror-ops-turkish-military-sources-say>.

² “List of Curfews and Civilians Who Lost Their Lives,” Türkiye İnsan Hakları Vakfı, Erişim tarihi: 20 Nisan 2016, <http://en.tihv.org.tr/fact-sheet-on-declared-curfews-between-august-16-2015-and-april-20-2016-and-civilians-who-lost-their-lives/>; Türkiye İnsan Hakları Vakfı’nın 28 Mayıs 2016 tarihinde İnsan Hakları için Doktorlar’a (PHR) e-posta yolu ile sağladığı birincil kaynak niteliğinde belgeler.

³ Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Madde 4.

⁴ Bkz. Örfi Uluslararası insancıl Hukuk, Kural 103: Toplu cezalandırma, https://www.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/v1_rul_rule103.

⁵ Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Madde 4, <http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/7774>. Ayrıca bkz. Terörle mücadele sırasında insan hakları ve temel özgürlüklerin savunulması ve korunması hakkında çalışan Özel Raportör Ben Emmerson tarafından açıklanan terörizm mağdurlarının insan haklarının güvence altına alınmasına ilişkin çerçeve ilkeler “Framework Principles for Securing the Human Rights of Victims of Terrorism”, 7 Mayıs 2012, <http://www.legislationline.org/topics/topic/5/organisation/2>.

⁶ Cenevre Sözleşmesi’ne ek Uluslararası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışma Mağdurlarının Korunmasına ilişkin II No.lu Protokol, Madde 7: Koruma ve bakım – “Silahlı çatışmada yer almış olup olmadıklarına bakılmaksızın tüm yaralılar, hastalar ve gemi kazazedelerine saygı gösterilecek ve bunlar koruma altına alınacaktır.” ve Madde 8: Arama – “... gecikme olmaksızın yararlıları, hastaları ve gemi kazazedelerini aramak ve toplamak, bunları yağmacılıktan ve kötü muameleden korumak, uygun bir şekilde bakılmalarını sağlamak ve ölümleri aramak ... usule uygun şekilde defnedilmelerini sağlamak için mümkün olan tüm tedbirler alınacaktır.”

⁷ Daha fazla ayrıntı için raporun 27. sayfasında bulunan “Türkiye’nin Hukuki Yükümlülükleri” başlıklı bölüme bakınız; Uluslararası Kızıllaç Komitesi, Silahlı Çatışma ve Diğer Acil Durumlar Sırasında Sağlık Hizmetleri Etik ilkeleri, Genel ilke 4; 4 No.lu Cenevre Sözleşmesi, Madde 18: “Askeri hedeflerin yakınlığı hastaneler için tehlike teşkil edeceğinden hastanelerin bu gibi hedeflerden imkan nispetinde uzakta bulunmasına itina gösterilmesi muvafık olur.”; 1 No.lu Ek Protokol, Madde 12.4: “Hiçbir koşul altında, sıhhi birimler, askeri hedefleri saldırıdan koruyacak kalkan olarak kullanılmaya çalışılmaz. Mümkün olan hallerde, çatışmanın Tarafları, sıhhi birimlerin, askeri hedeflere yönelik saldırıların sıhhi birimlerin güvenliğini tehlikeye atmayacağı bir şekilde konuşlandırılmasını sağlayacaklardır.”

⁸ Türk makamları sağlık çalışanlarına karlı hem Türk Ceza Kanunu hem de Terörle Mücadele Kanunu hükümleri kapsamında suç isnadında bulunmuştur. Terörle Mücadele Kanunu, Türk Ceza Kanunu’ndaki bazı hükümleri “terör suçları” olarak tanımlamakta ve Terörle Mücadele Kanunu’nun 1. Maddesinde belirtildiği üzere bir terör örgütüne adına işlenmeleri halinde özel yargılama usullerinin uygulanmasını emretmektedir. Sıklıkla kullanılan hükümler arasında yer alanlar: Türk Ceza Kanunu, Madde 220: “Örgütün cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek şekilde propagandasını yapan kişi ... suçun basın ve yayın yolu ile işlenmesi halinde” üç yıldan dokuz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır; Terörle Mücadele Kanunu, Madde 7(2): “Terör örgütünün; cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek şekilde propagandasını yapan kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”; Terörle Mücadele Kanunu, Madde 7(1), suçun Kanununun 1. maddesinde tanımlanan bir örgütüne adına işlenen suçları içermesi halinde, yasadışı örgüt üyeliği ile ilgili suçları kapsayan TCK 313, 314 ve 315. Maddelerini kapsar.

⁹ Suriyeli Kürtlerin savaşan kuvvetleri Halk Savunma Birimleri (YPG) olarak bilinmekte ve Kürt halkının tarihi anavatanı olarak bilinen Suriye’deki Rojava’da bulunan Demokratik Birlik Partisi’nin silahlı kanadıdır.

¹⁰ Constanze Letsch ve Ian Traynor, “Kobani: anger grows as Turkey stops Kurds from aiding militias in Syria,” The Guardian, 8 Ekim 2014, <https://www.theguardian.com/world/2014/oct/08/kobani-isis>

turkey-kurds-ypg-syria-Erdoğan.

¹¹ BBC, "Turkey Kurds: Kobane protests leave 19 dead," 8 Ekim 2014, Erişim tarihi: 3 Haziran 2016, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-29530640>.

¹² Hürriyet Daily News, "Turkish President Erdoğan rules out 'negotiation' with PKK," 4 Nisan 2016, <http://www.hurriyetaidailynews.com/turkish-president-erdogan-rules-out-negotiation-with-pkk.aspx?PageID=238&NID=97312&NewsCatID=338>.

¹³ Şubat 2013'te (ateşkesten bir ay önce), PKK yanlısı Yurtsever Devrimci Gençlik Hareketi'nin (YDG-H) kurulduğunu bildirmişti. "YDG-H Çatı Örgütü ilan Edildi", Sterk TV, 24. <http://tr.sterk.tv/2716-idgh-cat-orgutu-ilan-edildi.html#.VIYent8rLGIIn>, Erişim tarihi: 3 Haziran 2016; Mahmut Bozarslan, "Young Guns Rule Their Turf," Al-Monitor, 7 Ekim 2015, Erişim tarihi: 6 Haziran 2016, <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2015/10/turkey-kurdish-rebels-new-youth-wing-or-deep-pkk.html>.

¹⁴ International Crisis Group, "The Human Cost of the PKK Conflict," Crisis Group Europe Briefing No. 80, 17 Mart 2016, s. 3. Çevrimiçi erişim için: <http://www.crisisgroup.org/en/regions/europe/turkey-cyprus/turkey/b080-the-human-cost-of-the-pkk-conflict-in-turkey-the-case-of-sur.aspx>.

¹⁵ The Telegraph, "Kurdish militants claim 'revenge' killing of two Turkish policemen," 22 Temmuz 2015, Erişim tarihi: 2 Haziran 2016, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/turkey/11755018/Two-Turkish-police-officers-killed-close-to-Syria-border.html>.

¹⁶ Irak'taki PKK lideri Cemil Bayık, YDG-H'nin kuruluşunda PKK'nın rolünü yalanladı ancak "A Sisyphian Task? Resuming Turkey-PKK Peace Talks" başlıklı bir International Crisis Group raporunda "Crisis Group araştırmacısına ... savaş durumuna geçmiş Cizre ilçesinde yerel YDG-H milislerinin PKK savaşçıları tarafından takviye edildiği söylenmiştir" ibaresi geçmektedir. Crisis Group Europe Briefing No.77 İstanbul/Brüksel, 17 Aralık 2015.

¹⁷ Mahmut Bozarslan, "Turkish Kurds flee 'self-rule' neighborhoods," Al-Monitor, 14 Aralık 2015, <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2015/12/turkey-clashes-pkk-kurds-flee-self-rule-neighborhoods.html>.

¹⁸ TiHV Sokağa Çıkma Yasakları Tablosu, 20 Nisan 2016. Türkiye İnsan Hakları Vakfı tarafından 28 Mayıs 2016 tarihinde e-posta yolu ile gönderilmiştir.

¹⁹ 4-9 Eylül 2015 tarihlerinde Cizre'de uygulanan ilk sokağa çıkma yasağı sırasında Cizre Devlet Hastanesi'nde çalışan bir pratisyen doktor ile PHR'nin yaptığı görüşme. PHR, doktor ile görüşmeyi 27 Nisan 2016 tarihinde İstanbul'da yapmıştır

²⁰ Bkz. Örfi Uluslararası İnsancıl Hukuk, Kural 103: Toplu Cezalandırma, <https://www.icrc.org/customa>

²¹ Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Madde 4, <http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/7774>. Ayrıca bkz. Terörle mücadele sırasında insan hakları ve temel özgürlüklerin savunulması ve korunması hakkında çalışan Özel Raportör Ben Emmerson tarafından açıklanan terörizm mağdurlarının insan haklarının güvence altına alınmasına ilişkin çerçeve ilkeler "Framework Principles for Securing the Human Rights of Victims of Terrorism", 7 Mayıs 2012, <http://www.legislationline.org/topics/topic/5/organisation/2>.

²² 1 Mayıs 2016 tarihinde Diyarbakır'da Şırnak Barosu üyesi bir avukat (isminin açıklanmamasını istemiştir) ve 2 Mayıs 2016 tarihinde Mardin'de Mardin Tabip Odası üyeleri (isimlerinin açıklanmamasını istemiştir) ile PHR'nin yaptığı görüşme.

²³ PHR, "PHR and Leading Medical Groups Demand an End to Curfews and Access to Emergency Medical Care," 8 Şubat 2016, <http://physiciansforhumanrights.org/press/press-releases/turkish-security-forces-blocking-access-to-medical-care-in-southeastern-turkey.html>.

²⁴ 1994 ve 2002 yılları arasında güneydoğuda askeri denetim için sıkıyönetim uygulanmaktaydı. BBC News, "Turkey lifts last state of emergency," 30 Kasım 2002, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2529853.stm>.

²⁵ 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu, Madde 11, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.5442.pdf>.

²⁶ 21 ve 24 Mart 2016 tarihleri arasında Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nda çalışan Avukat Senem Dağoğlu ile e-posta yolu ile yapılan yazışmalar.

²⁷ 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu, 25 Ekim 1983, 18208 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanma tarihi: 27 Ekim 1983, Erişim tarihi: 2 Haziran 2016, <http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/6974>.

²⁸ 3 Mayıs 2016 tarihinde Cizre'nin dışında bir mola yerinde Cizre'deki aile sağlığı merkezlerinden birinde çalışan bir pratisyen doktor ile PHR'nin yaptığı görüşme.

²⁹ Mahmut Bozarslan, "Ongoing violence, curfews keep doctors from tending to sick in southeastern

Turkey,” Al-Monitor, 15 Eylül 2015, <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2015/09/turkey-pkk-clashes-cizre-violence-plagues-southeastern.html>.

³⁰ 2 Mayıs 2016 tarihinde PHR'nin Dr. A.K. ile Mardin'de yaptığı görüşme.

³¹ 2 Mayıs 2016 tarihinde PHR'nin Dr. C.K. ile Mardin'de yaptığı görüşme.

³² 29 Nisan 2016 tarihinde PHR'nin SES Diyarbakır Şubesi ile Diyarbakır'da yaptığı görüşme.

³³ Bu şekilde Dördüncü Cenevre Sözleşmesi, Madde 12 ve Cenevre Sözleşmesi 1 no.lu Ek Protokolü, Kısım 4 ihlal edilmektedir.

³⁴ Daily Sabah, “PKK hits hospital again in mortar attack on Turkey’s southeastern town of Cizre,” 9 Kasım 2015, <http://www.dailysabah.com/nation/2015/11/09/pkk-hits-hospital-again-in-mortar-attack-in-turkeys-southeastern-town-of-cizre>.

³⁵ 27 Nisan 2016 tarihinde PHR'nin Dr. B.K. ile İstanbul'da yaptığı görüşmede askerlerin hastaneye yerleşmesinin ardından Cizre Devlet Hastanesi'ne yapılan saldırı ile ilgili olarak söylenenler: “Aslında güvenlik güçleri hastaneye Cuma günü yerleşti ve onların yerleşmesinden sonra gerilim artmaya başladı”. 26 Nisan 2016 tarihinde PHR'nin Türk Tabipleri Birliği Başkan Yardımcısı Dr. Rasit Tükel ile İstanbul'da yaptığı görüşme: “Askerlerin [Cizre'deki] hastanede olması nedeniyle PKK için bir hedef haline geldiği unutulmamalıdır. Örneğin, Aralık 2015'te hastane odalarından biri roketle vuruldu – Türk ordusu hastaneden savaşıyordu.”

³⁶ 27 Nisan 2016 tarihinde PHR'nin Dr. B.K. ile İstanbul'da yaptığı görüşme.

³⁷ Milliyet News, “PKK hits hospital, again!” 10 Kasım 2015, <http://www.milliyet.com.tr/pkk-hits-hospital-again-en-2145599/en.htm>; Cihan News, “Former State Hospital attacked in Turkey’s Mardin,” 7 Ocak 2016, <https://www.cihan.com.tr/en/former-state-hospital-attacked-in-turkeys-mardin-1979607.htm>; Daily Sabah, “PKK targets hospital in southeastern Turkey,” 22 Ekim 2015, <http://www.dailysabah.com/politics/2015/10/22/pkk-targets-hospital-in-southeastern-turkey>; Hürriyet Daily News, “PKK bomb attack hits public offices, hospital in Turkey’s southeast,” 21 Ekim 2015, <http://www.hurriyetaidailynews.com/pkk-bomb-attack-hits-public-offices-hospital-in-turkeys-southeast.aspx?pageID=238&nID=90197&NewsCatID=341>.

³⁸ Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Madde 12 hakkında 14. No.lu Genel Yorum, “CESCR General Comment no. 14: The Right to the Highest Attainable Standard of Health (Art 12),” 11 Ağustos 2000, <http://www.refworld.org/pdfid/4538838d0.pdf>.

³⁹ Bkz. bu raporda yer alan “Türkiye'nin Hukuki Yükümlülükleri” başlığı altındaki “Tıbbi Tarafsızlık ve Sağlık Hakkı”.

⁴⁰ Türk Tabipleri Birliği, “Rapid Assessment of Health Services in Eastern and Southeastern Anatolia Regions in the Period of Conflict Starting from 20 July 2015,” Ekim 2015, raporun bir nüshası 27 Nisan 2016 tarihinde Türk tabipleri Birliği tarafından PHR'ye verilmiştir.

⁴¹ 2 Mayıs 2016 tarihinde PHR'nin Dr. C.K. ile Mardin'de yaptığı görüşme.

⁴² F.K.'nin yazılı ifadesinin bir nüshası PHR'ye 1 Mayıs 2016'da Diyarbakır'da yapılan görüşmeler sırasında Şırnak Barosu tarafından verilmiştir.

⁴³ Yazılı ifadelerin nüshaları PHR'ye 1 Mayıs 2016'da Diyarbakır'da yapılan görüşmeler sırasında Şırnak Barosu tarafından verilmiştir. PHR, Cizre ve Silopi'yi de içine alan Şırnak iline girişi Türk polis tarafından yasaklandığından Şırnak Barosu'na bu ifadeleri veren sağlık çalışanları ile bağımsız olarak görüşme yapamamıştır.

⁴⁴ Yazılı ifadelerin nüshaları PHR'ye 1 Mayıs 2016'da Diyarbakır'da yapılan görüşmeler sırasında Şırnak Barosu tarafından verilmiştir.

⁴⁵ Tom Stevenson, “Turkish forces accused of ‘mass murder’ in southeast,” DW, 12 Şubat 2016, <http://www.dw.com/en/turkish-forces-accused-of-mass-murder-in-southeast/a-19044651>.

⁴⁶ Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Daire Başkanlığı “Information on the Interim Measure Concerning the Application No. 3758/16 Paksoy vs. Turkey,” 25 Ocak 2016, dosya içinde PHR'ye verilmiştir.

⁴⁷ Jeremy Bowen, “Inside Cizre: Where Turkish forces stand accused of Kurdish killings,” BBC, 23 Mayıs 2016, <http://www.bbc.com/news/world-europe-36354742>; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, “Curfew measures in southeastern Turkey: Court decides to give priority treatment to a number of complaints,” ECHR 054 (2016), 5 Şubat 2016. Mazlumder Çatışma İzleme ve Çözüm Grubu, “Cizre Investigation and Monitoring Report,” 4-6 Mart 2016, bir nüshası PHR'ye dosya ile verilmiştir; İnsan Hakları Derneği, Türkiye İnsan Hakları Vakfı, Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası (SES), Diyarbakır Barosu ve Gündem Çocuk Derneği, “Cizre Review Report,” 31 Mart 2016, bir nüshası PHR'ye yukarıda adı geçen

grupların temsilcileri tarafından 30 Nisan 2016'da verilmiştir.

⁴⁸ Tom Stevenson, "Turkish forces accused of 'mass murder' in southeast," DW, 12 Şubat 2016, <http://www.dw.com/en/turkish-forces-accused-of-mass-murder-in-southeast/a-19044651>.

⁴⁹ 4 Mayıs 2016'da Midyat'ta PHR'nin yaptığı görüşme.

⁵⁰ Halkların Demokratik Partisi (HDP) web-sitesi, Avrupa Konseyi bakanlar Komitesi'ne Başvuru metni, "Our Application to the Committee of Ministers of the Council of Europe," 20 Ocak 2016, <https://hdpenglish.wordpress.com/2016/01/20/our-application-to-the-committee-of-ministers-of-the-council-of-europe/>. Tedbir kararları AiHM'in veri tabanı olan HUDOC'ta bulunmamaktadır.

⁵¹ Daily Sabah, "Şırnak governorate ends ambulance confusion with statement," 31 Ocak 2016, <http://www.dailysabah.com/politics/2016/02/01/Sirnak-governorate-ends-ambulance-confusion-with-statement>.

⁵² Daily Sabah, "PM Davutoğlu advises information on clashes in southeast to be received from official sources," 7 Şubat 2016, <http://www.dailysabah.com/nation/2016/02/07/pm-davutoglu-advises-information-on-clashes-in-southeast-to-be-received-from-official-sources>.

⁵³ Reuters, "Turkish security complete operations in Kurdish town: minister," 11 Şubat 2016, <http://www.reuters.com/article/us-turkey-kurds-idUSKCN0VK13N>.

⁵⁴ Jeremy Bowen, "Inside Cizre: Where Turkish forces stand accused of Kurdish killings," BBC, 23 Mayıs 2016, <http://www.bbc.com/news/world-europe-36354742>; Mahmut Bozarslan, "Residents return to devastated Turkey town as curfew lifted," AFP, 2 Mart 2016, <https://www.yahoo.com/news/cizre-residents-return-battered-town-turkey-lifts-curfew-140026859.html?ref=gs>.

⁵⁵ ABC Gazetesi, "Adli Tıp uzmanları: Cenaze kaçırmaya yasal kılıf hazırlandı," haberde Dr. Şebnem Korur Fincancı ve Prof. Dr. Ümit Biçer yönetmelik değişikliğine karşı çıkmaktadır,

<http://www.abcgazetesi.com/adli-tip-uzmanlari-cenaze-kacirmaya-yasal-kilif-hazirlandi-5613h.htm>; Cihan News, "Diyarbakır Barosu 'kimsesizlerin cenazesi' düzenlemesini Danıştay'a taşıdı." Diyarbakır Barosu düzenleme değişikliğine itiraz etmiştir. <https://www.cihan.com.tr/tr/Diyarbakir-barosu-kimsesizlerin-cenazesi-duzenlemesini-danistaya-tasidi-1984050.htm>.

⁵⁶ Resmi Gazete, "Mezarlık Yerlerinin İnşası ile Cenaze Nakil ve Defin İşlemleri Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik," 16 Ocak 2016, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/01/20160116-5.htm>.

⁵⁷ PHR'nin Mezopotamya Hukukçular Derneği, Türkiye İnsan Hakları Vakfı ve Mart 2016 ortasında bodrumlar yıkılmadan önce Cizre bodrumlarının ikisinden delil toplayan adli tıp uzmanı Dr. Şebnem Korur Fincancı ile görüşmesi. Mezopotamya Hukukçular Derneği ve Türk Tabipleri Birliği üyeleri bodrumları ziyaret etmiş ve/veya Mart 2016'da Silopi'de yapılan otopsilere gözlemci olarak katılmaya çalışmış ancak izin alamamıştır.

⁵⁸ Türk Tabipleri Birliği. "Rapid Assessment of Health Services in Eastern and Southeastern Anatolia Regions in the Period of Conflict Starting from 20 July 2015." Ekim 2015, raporun bir nüshası 27 Nisan 2016'da PHR'ye verilmiştir.

⁵⁹ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, AiHM'e yapılacak başvurular öncesinde başvuru sahiplerinin şikayetlerini mahkemeleri ve temyiz mahkemelerini içeren ulusal sistemleri içinde yapmalarını gerekli görmektedir. AiHM'in kabul edilebilirlik kriterlerini uygulama rehberine göre "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin insan haklarını koruyan ulusal sistemlere ikincil bir koruma sistemi olması amaçlanmıştır ve iç hukukun Sözleşmeye uygunluğu konusundaki meseleleri karara bağlama fırsatına ilk olarak ulusal mahkemelerin sahip olması uygundur."

⁶⁰ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, "Curfew measure in south-eastern Turkey: Court decides to give priority treatment to a number of complaints," Basın açıklaması, 5 Şubat 2016, ECHR 054 (2016), Erişim tarihi: 6 Haziran 2016, https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwi00PbfzTNAhWC2D4KHXYCV4QFggcMAA&url=http%3A%2F%2Fhudoc.echr.coe.int%2Fapp%2Fconversion%2Fpdf%2F%3Flibrary%3DECHR%26id%3D003-5293529-6585232%26filename%3DCurfew%2520measures%2520in%2520southeastern%2520Turkey%2520%2520priority%2520treatment%2520of%2520complaints.pdf&usq=AFQjCNGD4rbtcR_q2UUV3hxFDwOAPC_9Zg&sig2=S7fw_NnGvc3I5AfO3OJ1zA&bvm=bv.123664746,d.cWw.

⁶¹ Mazlumder Çatışma İzleme ve Çözüm Grubu. "Cizre Investigation and Monitoring Report on Developments During the Round-the-Clock Curfew Imposed Between December 14, 2015 and March 2, 2016." Rapor, başsavcı, belediye başkanları, kaymakamlar ve mahalle muhtarlarının yanı sıra sivil

toplum örgütlerinin temsilcileri, avukatlar ve mağdur aileleri ile yapılan görüşmelere dayanmaktadır. PHR, ayrıca, AiHM'e başvuru yapan kişilerin ölümlerinin doğrulanmış olduğu ya da halen kayıp oldukları hakkındaki bilgiyi, bazı mağdurların aileleri ve sokağa çıkma yasağının kalkmasının ardından Cizre'ye girmelerine izin verilmesi ile 3 Mart 2016'da bodrumların incelemesini yapan Türkiye İnsan Hakları Vakfı'ndan avukatlar ve adli tıp uzmanları ile yapılan bağımsız görüşmelerde doğrulamıştır.

⁶² 30 Nisan 2016'da Diyarbakır'da SES yönetimi ile PHR'nin yaptığı görüşme. SES Başkanı, PHR'ye ölen sağlık çalışanlarına dair SES tarafından tutulan listeyi vermiştir. Sendika, çatışmanın başlangıcından bu yana toplam dört sağlık çalışanınin ölümünü belgelemiştir.; 27 Nisan 2016'da İstanbul'da Ergen'in çalışma arkadaşı Dr. B.K. ile PHR'nin yaptığı görüşme.

⁶³ Adı geçen liste.

⁶⁴ Adı geçen liste.

⁶⁵ PHR, Cizre dışında bir kontrol noktasında polis tarafından Cizre'ye giriş izni alamadığı için Sabri Yural ile bağımsız olarak görüşme yapamamıştır. İkinci sokağa çıkma yasağı sona erdikten sonra sivil toplum örgütü Mazlumder'den bir heyet 4-6 Mart tarihlerinde Cizre'ye gitmiş ve bu ziyaret sırasında Sabri Yural ile görüşmüştür.

⁶⁶ Güneş, "Hastanede hain var," 4 Ocak 2016, <http://www.gunes.com/Gundem/hastanede-hain-var-653020>.

⁶⁷ Türk Ceza Kanunu, Madde 97: "Yaşı veya hastalığı dolayısıyla kendini idare edemeyecek durumda olan ve bu nedenle koruma ve gözetim yükümlülüğü altında bulunan bir kimseyi kendi haline terk eden kişi, üç aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.", Madde 98: "Yaşı, hastalığı veya yaralanması dolayısıyla ya da başka herhangi bir nedenle kendini idare edemeyecek durumda olan kimseye hal ve koşulların elverdiği ölçüde yardım etmeyen ya da durumu derhal ilgili makamlara bildirmeyen kişi, bir yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır."

⁶⁸ İnsan Hakları için Doktorlar (PHR), "Contempt for Freedom: State Use of Tear Gas as a Weapon and Attacks on Medical Personnel in Turkey," Eylül 2013, <http://physiciansforhumanrights.org/library/reports/contempt-for-freedom.html>.

⁶⁹ 6514 sayılı Sağlık Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşların Teşkilat ve Görevleri Hakkında K.H.K. ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Madde 46 (3359 sayılı Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu için hazırlanan ek madde tasarısı 2013 yılında Meclis'te onaylanmasının ardından 2014'te Cumhurbaşkanı tarafından imzalanmıştır). Bu hüküm daha sonra Gezi Parkı'nda göstericileri tedavi eden doktorları geriye dönük olarak suçlamak üzere kullanılmıştır.

⁷⁰ British Medical Association, "Drop charges against protester-helping doctors, says BMA," 29 Ekim 2014, Erişim tarihi: 7 Haziran 2016, <https://www.bma.org.uk/news/2014/october/drop-charges-against-protester-helping-doctors-says-bma>; Medikal Akademi, "Doktorlara 'camiyi kirletme' iddiasıyla 10 ay hapis cezası verildi," 23 Ekim 2015, Erişim tarihi: 7 Haziran 2016, <https://www.medikalakademi.com.tr/doktorlara-camiyi-kirletme-iddiasıyla-10-ay-hapis-cezası-verildi/>.

⁷¹ İnsan Hakları için Doktorlar (PHR), "Members of the Turkish Medical Association Charged for Providing Care to Injured Protesters," 26 Mart 2014, <http://physiciansforhumanrights.org/press/press-releases/phr-files-legal-brief-in-support-of-turkish-medical-association.html?referrer=https://www.google.com/>; İnsan Hakları için Doktorlar (PHR), "Brief of Amicus Curiae in Case No. 2014/64," https://s3.amazonaws.com/PHR_other/tma-amicus-brief-2014.pdf.

⁷² İnsan Hakları için Doktorlar (PHR), "Judge Dismisses Case Against Turkish Medical Association," 20 Şubat 2015, <http://physiciansforhumanrights.org/press/press-releases/judge-dismisses-case-against-turkish-medical-association.html>.

⁷³ Türk makamları sağlık çalışanlarını hem Türk Ceza Kanunu hem de Terörle Mücadele Kanunu hükümleri ile suçlamaktadır. Terörle Mücadele Kanunu, Türk Ceza Kanunu'ndaki bazı hükümleri "terör suçları" olarak tanımlamakta ve Terörle Mücadele Kanunu'nun 1. Maddesinde belirtildiği üzere bu suçları ele alırken bir terör örgütü adına işlendiklerinde özel ceza usulleri ortaya koymaktadır. Sıklıkla kullanılan hükümler şunlardır: Türk Ceza Kanunu, Madde 220: "Örgütün cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek şekilde propagandasını yapan kişi ... Bu suçun basın ve yayın yolu ile işlenmesi halinde" üç yıldan dokuz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Terörle Mücadele Kanunu, Madde 7(2): "Terör örgütünün; cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek şekilde propagandasını yapan kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile

cezalandırılır.”; Terörle Mücadele Kanunu, Madde 7(1), suçun Kanununun 1. maddesinde tanımlanan bir örgüt adına işlenen suçları içermesi halinde, yasadışı örgüt üyeliği ile ilgili suçları kapsayan TCK 313, 314 ve 315. Maddelerini kapsar.

⁷⁴ Protesto ve gösterilere katılmak veya “terör örgütü üyesi” olduğu iddia edilen kişileri tedavi etmek gerekçeleri ile tamamı hakkında idari soruşturma ya da ceza davası açılan Ankara ve Diyarbakır’daki Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası (SES) üyeleri ile İstanbul, Ankara, Diyarbakır, Mardin ve Cizre’deki Türk Tabipleri Birliği üyeleri ile PHR’nin yaptığı görüşmeler. PHR tarafından kaydedilen tanıklıklar ve bu soruşturmalarda sorulan sorular ve iddianameleri içeren hukuki belgelerin nüshaları PHR dosyalarında.

⁷⁵ Türk Ceza Kanunu, Madde 220(7): “Örgüt içindeki hiyerarşik yapıya dahil olmamakla birlikte, örgüte bilerek ve isteyerek yardım eden kişi, örgüt üyesi olarak cezalandırılır.”; Madde 312(2): Silahlı örgüte üye olma.

⁷⁶ Mardin E-tipi Cezaevi.

⁷⁷ Köçeroğlu’nun davasında yetkililer Türk Ceza Kanunu’nun 58(9) ve 53(1). Maddelerini kullanmıştır. Kısım 58/9: “Suçta tekerrür ve özel tehlikeli suçlular suçun tekrar işlenmesi halinde, idari ceza seçeneği olsa da kişiye hapis cezası verileceğini belirtmektedir. Kısım 53/1 ise, kişiyi, kasten işlemiş olduğu suçtan dolayı hapis cezasına mahkûmiyetin kanuni sonucu olarak, seçme ve seçilme hakkı ile sürekli, süreli veya geçici bir kamu görevinin üstlenilmesinden; bu kapsamda, Devlet, il, belediye, köy veya bunların denetim ve gözetimi altında bulunan kurum ve kuruluşlarca verilen, atamaya veya seçime tabi bütün memuriyet ve hizmetlerde istihdam edilmek dahil bazı haklardan mahrum bırakmaktadır. Köçeroğlu, devlet sisteminin bir parçası olarak Sağlık Bakanlığı tarafından istihdam edildiğinden, bir devlet hastanesi ya da sağlık tesisinde çalışma durumu etkin olarak sona ermiştir.

⁷⁸ İsmi güvenlik nedeniyle saklı tutulmaktadır.

⁷⁹ 4 Mayıs’ta Mardin’de Dr. A.K. ile PHR’nin yaptığı görüşme.

⁸⁰ Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Madde 9(1): “Hiç kimse keyfi olarak gözaltına alınamaz veya tutulamaz. Hiç kimse hukukun öngördüğü , sebepler ve usuller dışında özgürlüğünden yoksun bırakılamaz.” İnsan Hakları Komitesi, 35 no.lu Genel Yorum, 16 Aralık 2014. CCPR/C/GC/35 Madde 9, Kısım 2(12): “Gözaltı ya da tutuklama iç hukuk tarafından öngörülmüş olmasına rağmen keyfi olabilir. “Keyfilik” kavramı “kanuna aykırılık” ile eşit görülmemeli, ancak uygunsuzluk, adaletsizlik, öngörülemezlik unsurları kadar makul olma, zorunluluk ve orantılılık unsurlarını da içerecek şekilde daha geniş olarak yorumlanmalıdır.”; 1134/2002, Gorji-Dinka – Kamerun Davası, paragraf 5.1; 305/1988, Van Alphen – Hollanda Davası, paragraf 5.8.

⁸¹ Bu haklar, tıp doktorunun sorumlulukları olarak insancıl hukuk ile aynı kurallardan kaynaklanmaktadır: Birinci, ikinci ve Dördüncü Cenevre Sözleşmeleri; Ek Protokol I, Kısım II (Madde 8 – 34); Ek Protokol II, Kısım III (Madde 7 – 12); ve örfi insancıl hukuk.

⁸² İnsan Hakları Komitesi’nin 6 No.lu Genel Yorumu, Tıp Etiği Genel ilkeleri hakkında BM Genel Kurulu’nun 37/194 sayılı Kararı, <http://www.un.org/documents/ga/res/37/a37r194.htm>: “Kişi hiçbir koşulda hizmetten yararlananın kim olduğun bakılmaksızın tıp etiğine uygun tıbbi faaliyetleri nedeniyle cezalandırılmaz ve tıp etiğine aykırı çalışmalar yapmaya zorlanamaz.” Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Madde 2.2. ve 3’e göre sağlık hakkı ayırım gözetmeksizin uygulanmalıdır, İnsan Hakları Komitesi’nin 14 no.lu Genel Yorumu.

⁸³ IŞİD, 10 Ekim 2015 tarihinde Ankara’da 103 kişinin ölümüne ve 250 kişinin yaralanmasına neden olan patlamanın sorumluluğunu üstlenmiştir. Patlama, 2015’in başlarından bu yana Türkiye’nin büyük şehirlerindeki bir dizi patlamadan biridir. The Independent, “Ankara explosion: Timeline of bomb attacks in Turkey between 2015 and 2016,” 17 Şubat 2016, <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/a-timeline-of-bomb-attacks-in-turkey-between-2015-2016-a6879841.html>.

⁸⁴ İsmi güvenlik nedeniyle saklı tutulmaktadır.

⁸⁵ 2 Mayıs 2016 tarihinde Mardin’de Dr. D.K. ile PHR’nin yaptığı görüşme.

⁸⁶ İsmi güvenlik nedeniyle saklı tutulmaktadır.

⁸⁷ Hakkında inceleme Yapılanın ifade Tutanağı. İfadenin bir nüshası 29 Nisan 2016’da PHR’ye verilmiştir. Tanım: 21 Nisan 2016 tarihinde idari soruşturma sırasında hastane yöneticisi tarafından yapılan soruşturmanın transkripsiyonu. 9. Soru: “Eylemde atılan “Yaşasın halkların kardeşliği” “Savaşa hayır, barış hemen şimdi” şeklindeki sloganlar; o dönemin gündemi ile düşünüldüğünde PKK çizgisine ait sloganlar. Bu sloganları kim veya kimler hazırladı? Bilinçli ve isteyerek mi attınız?”

⁸⁸ İlçe ya da ilin tamamında sokağa çıkma yasağı uygulanan yerleşim merkezlerindeki nüfus üzerinden PHR tarafından hesaplanan tahmin Türkiye İnsan Hakları Vakfı tarafından sunulan kayıtlarla da doğrulanmıştır. Ağustos ve Ekim 2015 arasında tamamen sokağa çıkma yasağı uygulanan kent merkezleri Yüksekova, Hakkâri, Diyarbakır'da Sur ilçesi, Şırnak'ta Cizre ve Silopi ilçeleri, ile Mardin'de Nusaybin ilçesidir. Ağustos ve Ekim 2015 toplam 32 kez sokağa çıkma yasağı uygulanmıştır, ancak PHR sokağa çıkma yasağı ilan edilen diğer yerlerde (Varto, Muş; Lice, Diyarbakır; Silvan, Diyarbakır; Bismil, Diyarbakır; Sason, Batman; Kozluk, Batman; Hani, Diyarbakır; Yenişehir, Diyarbakır; ve Dargeçit, Mardin) sağlık merkezlerinin tamamen kapatıldığına dair verileri doğrulayamamıştır.

⁸⁹ Türk Tabipleri Birliği, "Rapid Assessment of Health Services in Eastern and Southeastern Anatolia Regions in the Period of Conflict Starting from 20 July 2015," Ekim 2015, çalışmanın bir nüshası PHR'ye 27 Nisan 2016'da Türk Tabipleri Birliği tarafından verilmiştir. Bkz. sağlık tesislerinde kişilerin silah taşınması hakkında Bölüm 2.1 "Are people allowed to enter facilities carrying their guns?"

⁹⁰ 2 Mayıs 2016 tarihinde Mardin'de Dr. C.K. ile PHR'nin yaptığı görüşme.

⁹¹ 29 Nisan 2016 tarihinde Diyarbakır'da SES şubesi ile PHR'nin yaptığı görüşme.

⁹² 3 Mayıs 2016 tarihinde Cizre dışındaki bir mola yerinde Cizrelilerle PHR'nin yaptığı görüşme.

⁹³ Türk Tabipleri Birliği, "Rapid Assessment of Health Services in Eastern and Southeastern Anatolia Regions in the Period of Conflict Starting from 20 July 2015," Ekim 2015, çalışmanın bir nüshası PHR'ye 27 Nisan 2016'da Türk Tabipleri Birliği tarafından verilmiştir; Sokağa çıkma yasakları sırasında Cizre'de yaşayan ve buradaki bir aile sağlığı merkezinde görevli bir pratisyen doktor ile Cizre dışında 3 Mayıs 2016 tarihinde PHR tarafından yapılan görüşme.

⁹⁴ Bianet, "Life Stopped in Nusaybin, Central Şırnak," 29 Nisan 2016, Erişim tarihi: 7 Haziran 2016, <http://bianet.org/english/human-rights/174338-life-stopped-in-nusaybin-central-Şırnak>.

⁹⁵ Sağlık Bakanlığı tarafından gönderilen gönüllü birimlerine UMKE adı verilmektedir, <http://www.umke.org/saglik-bakanligi/umke-personellerinin-gozlerinden-opuyorum-h8263.html>.

⁹⁶ Mazlumder Çatışma İzleme ve Çözüm Grubu. "Cizre Investigation and Monitoring Report on Developments During the Round-the-Clock Curfew Imposed Between December 14, 2015 and March 2, 2016." Rapor, başsavcı, belediye başkanları, kaymakamlar ve mahalle muhtarlarının yanı sıra sivil toplum örgütlerinin temsilcileri, avukatlar ve mağdur aileleri ile yapılan görüşmelere dayanmaktadır; Mazlumder Çatışma İzleme ve Çözüm Grubu, "Cizre Investigation and Monitoring Report," 4-6 Mart 2016, bir nüshası PHR'ye dosya ile verilmiştir; İnsan Hakları Derneği, Türkiye İnsan Hakları Vakfı, Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası (SES), Diyarbakır Barosu ve Gündem Çocuk Derneği, "Cizre Review Report," 31 Mart 2016, bir nüshası PHR'ye yukarıda ası geçen grupların temsilcileri tarafından 30 Nisan 2016'da verilmiştir.

⁹⁷ İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, "Need for transparency, investigations, in light of 'alarming' reports of major violations in south-east Turkey – Zeid," 10 Mayıs 2016, <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=19937&LangID=E>; Avrupa Konseyi, "Turkey: security trumping human rights, free expression under threat - Nils Muižnieks," 14 Nisan 2016, <http://www.coe.int/en/web/commissioner/-/turkey-security-trumping-human-rights-free-expression-under-threat>; Human Rights Watch. "Turkey: Mounting Security Operation Deaths," 22 Aralık 2015, <https://www.hrw.org/news/2015/12/22/turkey-mounting-security-operation-deaths>.

⁹⁸ Mazlumder Çatışma İzleme ve Çözüm Grubu, "Cizre Investigation and Monitoring Report," 4-6 Mart 2016, bir nüshası PHR'ye dosya ile verilmiştir; İnsan Hakları Derneği, Türkiye İnsan Hakları Vakfı, Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası (SES), Diyarbakır Barosu ve Gündem Çocuk Derneği, "Cizre Review Report," 31 Mart 2016, bir nüshası PHR'ye yukarıda ası geçen grupların temsilcileri tarafından 30 Nisan 2016'da verilmiştir.

⁹⁹ 6 Mayıs 2016 tarihinde Mezopotamya Hukukçular Derneği'nin ofisinde PHR'nin yaptığı görüşme. Görüşülen kişinin ismi güvenlik nedeniyle saklı tutulmaktadır.

¹⁰⁰ Tom Stevenson, "Unprecedented destruction of Kurdish city of Cizre," DW, 18 Mayıs 2016, <http://www.dw.com/en/unprecedented-destruction-of-kurdish-city-of-cizre/a-19265927>.

¹⁰¹ Mazlumder Çatışma İzleme ve Çözüm Grubu. "Cizre Investigation and Monitoring Report on Developments During the Round-the-Clock Curfew Imposed Between December 14, 2015 and March 2, 2016." Rapor, başsavcı, belediye başkanları, kaymakamlar ve mahalle muhtarlarının yanı sıra sivil toplum örgütlerinin temsilcileri, avukatlar ve mağdur aileleri ile yapılan görüşmelere dayanmaktadır; Mazlumder Çatışma İzleme ve Çözüm Grubu, "Cizre Investigation and Monitoring Report," 4-6 Mart

2016, bir nüshası PHR'ye dosya ile verilmiştir; İnsan Hakları Derneği, Türkiye İnsan Hakları Vakfı, Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası (SES), Diyarbakır Barosu ve Gündem Çocuk Derneği, "Cizre Review Report," 31 Mart 2016, bir nüshası PHR'ye yukarıda ası geçen grupların temsilcileri tarafından 30 Nisan 2016'da verilmiştir.

¹⁰² 29 Nisan 2016 tarihinde Fırat Kültür Merkezi'nde ve 7 Mayıs 2016 tarihinde Diyarbakır'daki İnsan Hakları Derneği ofisinde PHR tarafından yapılan görüşmeler.

¹⁰³ Diyarbakır'daki İnsan Hakları Derneği ofisinde PHR tarafından yapılan görüşmeler. Görüşülen kişilerin isimleri güvenlik nedeniyle saklı tutulmaktadır.

¹⁰⁴ Bianet, "Rozerin Çukur's Body Identified," 6 Haziran 2016, <http://bianet.org/english/human-rights/175555-rozerin-cukur-s-body-identified>.

¹⁰⁵ Uluslararası Kızılhaç Komitesi, Silahlı Çatışma ve Diğer Acil Durumlar Sırasında Sağlık Hizmetleri Etik İlkeleri, Genel ilke 4; 4 No.lu Cenevre Sözleşmesi, Madde 18: "Askeri hedeflerin yakınlığı hastaneler için tehlike teşkil edeceğinden hastanelerin bu gibi hedeflerden imkan nispetinde uzakta bulunmasına itina gösterilmesi muvafık olur."; 1 No.lu Ek Protokol, Madde 12.4: "Hiçbir koşul altında, sıhhi birimler, askeri hedefleri saldırıdan koruyacak kalkan olarak kullanılmaya çalışılmaz. Mümkün olan hallerde, çatışmanın Tarafları, sıhhi birimlerin, askeri hedeflere yönelik saldırıların sıhhi birimlerin güvenliğini tehlikeye atmayacağı bir şekilde konuşlandırılmasını sağlayacaklardır."

¹⁰⁶ Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Madde 12.

¹⁰⁷ İnsan Hakları Komitesi, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 12. Maddesi hakkında 14 no.lu Genel Yorum

¹⁰⁸ Cenevre Bildirgesi'den yararlanarak, Dünya Tıp Birliği (WMA) aşağıdakileri içeren ve daha ayrıntılı etik kuralları kaleme almıştır: "Bir doktor mesleki ve ahlaki bağımsızlık içinde, şefkatle ve insan onuruna saygılı olarak yetkin sağlık hizmeti sunmaya kendini adanmalıdır." Bkz. DTB Uluslararası Tıp Etiği Kuralları. Ayrıca bkz. EMA Tokyo Bildirgesi, Madde 5: "Hekim, tıbbi açıdan sorumlu olduğu kişinin bakımıyla ilgili bir karar verirken klinik yönden bütünüyle bağımsız olmalıdır. Hekimin temel görevi, izlediği kişilerin sıkıntısını azaltmaktır; kişisel, toplumsal ya da politik hiçbir güdü, bu yüce amaçtan daha üstün sayılmayacaktır."

¹⁰⁹ "Tıbbi tarafsızlığın" tanımının yapılmasına yardım eden çığır açıcı bir araştırma ile, PHR 1989 yılında El Salvador'da sağlık çalışanlarına karşı saldırı, tutuklama, sindirme ve infaz uygulanması iddialarını araştırmıştır. PHR 1988'den bu yana tıbbi tarafsızlık ile ilgili raporlar yayınlamaktadır: Batı Şeria ve Gazze Şeridi (1988); Panama (1988); Şili (1988); El Salvador (1990); Kuveyt (1991); Burma (1992); Somali (1992); Tayland (1992, 2010); Hindistan (1993); Meksika (1994); eski Yugoslavya (1996); Türkiye (1996); Irak (2003); Birleşik Devletler (2003 - 2007); Libya (2011); Bahreyn (2011, 2012); ve Suriye (2012).

¹¹⁰ Annas ve Geiger, War and Human Rights, 37.

¹¹¹ Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Madde 26; Genel Kurul Kararı no. 2200A (XXI), (21 UN GAOR Ek (No. 16) at 52, UN Doc. A/6316 (1966), 999 U.N.T.S. 171), 23 Mart 1976 tarihinde yürürlüğe girmiş ve Türkiye tarafından 23 Eylül 2003 tarihinde onaylanmıştır, <http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>.

¹¹² İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, Etkileşimli Anlaşma Kabul Çizelgesi, Erişim tarihi: 3 Haziran 2016, <http://indicators.ohchr.org/>.

¹¹³ Uluslararası Kızılhaç Komitesi, "Respecting and Protecting Health Care in Armed Conflicts and in Situations Not Covered by International Humanitarian Law - Factsheet," 31 Mart 2012, <https://www.icrc.org/en/document/respecting-and-protecting-health-care-armed-conflicts-and-situations-not-covered>.

¹¹⁴ Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, 14 No.lu Genel Yorum: Mümkün olan en yüksek seviyede sağlık standardı hakkı (Madde 12), Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'nin Yirmi ikinci Oturumunda 11 Ağustos 2000'de kabul edilmiştir. (Document E/C. 12/2000/4 içinde yer almaktadır.)

¹¹⁵ BM Kolluk Güçleri Görevlileri Tarafından Kuvvet ve Ateşli Silah Kullanılması Hakkında Temel İlkeler, "Raporlama ve inceleme Usulleri", Madde 22 ve 23: 22. Hükümetler ve kolluk gücü kuruluşları, ilke 6 ve ilke 11/f'de anılan bütün vakalar için etkili rapor sunma ve inceleme usullerini oluşturacaklardır. Bu ilkeler uyarınca rapor edilen vakalar için Hükümetler ve kolluk gücü kuruluşları, etkili bir inceleme usulünün mevcut olmasını ve bağımsız idari makamların ya da kovuşturma makamlarının uygun

hallerde yetkilerini kullanma durumunda olmalarını temin edeceklerdir. Ölüm ve ağır biçimde yaralanma ya da başkaca vahim sonuçların ortaya çıktığı hallerde, idari inceleme ve yargısal denetimle görevli yetkili makamlara ayrıntılı bir rapor derhal gönderilecektir.; 23.Kuvvet ve ateşli silah kullanılmasından etkilenen kişiler ya da bunların yasal temsilcileri, yargısal usuller dahil olmak üzere, bağımsız nitelikteki usullere başvurma hakkına sahip olacaklardır. Bu gibi kişilerin ölümü halinde, bu hüküm, ölenlerin bakmakla yükümlü bulunduğu kişilere de uygulanacaktır.

¹¹⁶ Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Madde 2(3): “Bu Sözleşme ile tanınan hakları ve özgürlükleri ihlal edilmiş olan her şahsın, bu ihlal resmi sıfatla görev yapan kişiler tarafından gerçekleştirilmiş olsa bile, etkin şekilde telafi edilmesini güvence altına almak”; İnsan Hakları Komitesi Genel Yorum No. 6: Madde 6 (Yaşam Hakkı) Kısım 4: “Devletler yaşama hakkının ihlal edilmesinin de söz konusu olabileceği kayıp vakalarının araştırılmasında etkili mekanizma ve prosedürlere yer vermelidir.; Madde 14(1): Hukuk Önünde Eşitlik.

¹¹⁷ Genel Kurul kararı no. 60/147, 16 Aralık 2005, İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/RemedyAndReparation.aspx>.

¹¹⁸ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu, İnsan Hakları Kararı 9/11, “Hakikat Hakkı,” 24 Eylül, 2008, A/HRC/RES/9/11; 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerine Ek Uluslararası Silahlı Çatışmaların Mağdurlarının Korunmasına İlişkin Protokol (1. Protokol), 1125 UNTS 3, 7 Aralık 1978’de yürürlüğe girmiştir; Bütün Kişilerin Zorla Kaybedilmeden Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme, 20 Aralık 2006, E/CN.4/2005/WG.22/WP.1/Rev.4.